Ministerie van Defensie

2011 | jaarverslag

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

2011 | jaarverslag

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Inhoudsopgave

Voorwoord 7
Hoofdstuk 1 | Taak, behoeftestelling en realisatie 8
Wettelijke taak 9
Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie en Aanwijzingsbesluit Buitenland 9
Jaarplan 9
Aandachtsgebieden 9
Samenvatting activiteiten MIVD 2011 9
Capaciteitenplanning MIVD 2012 10
Hoofdstuk 2 | Inlichtingentaak: militair optreden 14
Afghanistan ISAF 15
Arabisch Schiereiland en Hoorn van Afrika 15
Balkan EUFOR / ALTHEA / KFOR / EULEX 16
Kosovo 16
Bosnië-Herzegovina 16
Libië 19
Sudan en Zuid-Sudan (UNMIS) 19
Sudan UNAMID 19
Zuid-Sudan UNMISS 20
Democratische Republiek Congo MONUSCO/EUSEC 20
Irak – NTM-I 20
Libanon / Syrië / Israël – UNTSO 20
Israël / Palestijnse Gebieden – USSC 21
Hoofdstuk 3 | Inlichtingentaak: regionale aandachtsgebieden 22
Caribisch gebied en Latijns-Amerika 23
Caribische delen van het Koninkrijk 23
Venezuela 23
Suriname 23
Voormalige Sovjet-Unie 23
Russische Federatie 23
Oekraïne 24
Zuidelijke Kaukasus 24
Centraal Azië 24
Zuid-Oost en Oost-Azië 24
China 24
Indonesië 26

Noord-Korea 26
Midden-Oosten 26
Iran 26
Afrika 27
Hoofdstuk 4 | Inlichtingen- en veiligheidstaak: thematische aandachtsgebieden 28
Proliferatie van massavernietigingswapens 29
Unit Contraproliferatie 29
Ontwikkelingen 29
Kernwapens en overbrengingsmiddelen 29
Chemische en biologische wapens 29
Verwerving van relevante kennis, apparatuur en materialen 29
Exportcontrole 30
Activiteiten en resultaten 30
Militaire techniek 30
Hoofdstuk 5 | Contra-inlichtingen 32
Internationaal terrorisme 33
Ontwikkeling internationaal terrorisme in voor de krijgsmacht relevante regio's 33
Grensgebied Afghanistan-Pakistan 33
Jemen 33
Noord-Afrika 33
Hoorn van Afrika 34
Europa 34
Spionage 34
Ontwikkelingen 37
Vooruitblik 2012 37
Rechts-extremisme 37
Antimilitarisme 38
Radicalisering 38
Hoofdstuk 6 | Veiligheidsbevordering 40
Meldingen van veiligheidsincidenten 41
Industrieveiligheid 41
Ontwikkelingen 41
Luchtfotografie 42
Request for Visit 42
Personele Veiligheid 42

Veiligheidsonderzoeken 42
Bezwaarschriften en beroepszaken Wvo 42
Ontwikkelingen 2011 45
Vooruitblik 2012 45
Gegevensveiligheid 45
Hoofdstuk 7 | Ontwikkelingen op (contra)inlichtingen- en veiligheidsgebied 48
Verhoging kwaliteit van Inlichtingen en Veiligheid 49
Verbetering productkwaliteit 49
Research & Development (R&D) 49
Cyber operations 49
Hooggerubriceerde netwerken 50
Geospatial Intelligence (GEOINT) 50
Ontwikkelingen informatieverwerving en –verwerking 50
Open Source Intelligence (OSINT) 50
Imagery Intelligence (IMINT) 53
Classified Intelligence (CLASSINT) 53
Signal Intelligence (SIGINT) 53
Human Intelligence (HUMINT) 53
Hoofdstuk 8 | Samenwerking 56
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) 57
Nationale Sigint Organisatie (NSO) 57
SIGINT-CYBER eenheid 57
Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) 57
Contra Terrorisme (CT) Infobox 58
CBRN/E 58
Nationale onderzoeksagenda 58
Platform Interceptie Decryptie en Signaalanalyse (PIDS) 58
Platform 13 58
Internationale samenwerking 58
MISWG 58
Bilateraal 57
Multinationaal 58
NAVO 61
BICES 61
IFC 61

Europese Unie 61
Hoofdstuk 9 | Bedrijfsvoering 64
Personeel 65
Personele Bezetting 65
Uitzendingen 65
Integrale veiligheid 67
Informatie 67
ICT-beheer 67
Documentaire informatievoorziening 67
Digitalisering 67
Archieven 67
Organisatie 67
Beleidsbrief defensie 67
Financiën 69
Aanschaf 69
Materieelbeheer 69
Huisvesting 69
Hoofdstuk 10 | Sturing en Verantwoording 70
Verantwoordelijkheid 71
Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV) 71
Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) 71
Gezamenlijke Committee Terrorismebestrijding (GCT) 71
Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) 71
Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten 72
Verzoek om kennisneming 72
Klachten 73
Jaarverslag 73

Voorwoord

Hierbij bied ik u het openbaar jaarverslag van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) aan. Dit jaarverslag vormt, binnen de wettelijke kaders, de publieke verantwoording over de inzet en handelwijze van de MIVD over 2011 en geeft een doorkijk naar de aandachtsgebieden in het lopende jaar.

De inlichtingen- en veiligheidstaken van de MIVD waren ook in 2011 hoofdzakelijk gericht op de (contra)inlichtingenondersteuning van Nederlandse militaire bijdragen aan bestaande internationale missies in Afghanistan, op de Balkan, in het Midden Oosten, in (de wateren rond de Hoorn van) Afrika en de tijdelijke missie in Libië. Daarnaast werden regionale aandachtsgebieden gevolgd met als doel opkomende spanningen en conflicten vroegtijdig te signaleren en beoordelen. Verder is aan de bestaande thema's als proliferatie, internationaal terrorisme en spionage, het onderwerp Cyber toegevoegd.

De voortzetting van bestaande, en opbouw van nieuwe - al dan niet tijdelijke – aandachtsgebieden, hebben in 2011 tot een taakverzwaring voor de MIVD geleid. Om het voortzettingsvermogen van de dienst en de onafhankelijke informatiepositie ten behoeve van nationale besluitvorming op langere termijn te waarborgen is de samenwerking met de AIVD geïntensiveerd en in navolging van de AIVD een stelsel van "prioriteren en wegen" geïntroduceerd om de schaarse middelen optimaal in te zetten. Dit stelsel zal bijdragen aan een doelmatiger inzet van de MIVD en financieel gedreven keuzes onderbouwen.

Over deze en andere ontwikkelingen blijft de MIVD - binnen de wettelijke kaders – publieke verantwoording afleggen door middel van het openbaar jaarverslag.

DE MINISTER VAN DEFENSIE
Drs. J.S.J. Hillen

Hoofdstuk 1 | Taak, behoeftestelling en realisatie

Dit hoofdstuk beschrijft de wettelijke taken van de MIVD en geeft aan op welke wijze deze worden vertaald naar planning van werkzaamheden en inzet van capaciteit. Daarnaast wordt, binnen de wettelijke kaders, inzicht gegeven in de aandachtsgebieden van de MIVD in 2011, de realisatie van de behoeftestellingen en wordt vooruit gekeken naar 2012.

Wettelijke taak

In de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv) en de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo) zijn de taken van de MIVD vastgelegd. Een belangrijke, internationaal georiënteerde taak is de inlichtingentaak. Deze bestaat uit het verrichten van onderzoek naar factoren die van invloed zijn op de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde voor zover de krijgsmacht daarbij is of kan worden betrokken. De MIVD ondersteunt de militaire en ambtelijke leiding van Defensie en overige bewindslieden bij het besluitvormingsproces over deelname aan crisisbeheersings- vredeshandhavings- en humanitaire operaties met *inlichtingen- en veiligheidsproducten*. Als tot deelname wordt besloten, dan levert de MIVD deze producten vanaf de voorbereiding en uitvoering tot en met de afbouw van de missie.

Tevens verricht de MIVD onderzoek om de veiligheid en de paraatheid van de krijgsmacht te waarborgen. Deze veiligheidstaak wordt onder andere uitgevoerd door het instellen van veiligheidsonderzoeken naar personen die solliciteren naar een vertrouwensfunctie bij Defensie, hernieuwde onderzoeken naar het zittend personeel en onderzoeken naar personen en bedrijven die gerubriceerde werkzaamheden voor Defensie uitvoeren.

De contra-inlichtingentaak van de MIVD betreft onderzoek naar mogelijke dreigingen tegen Defensie zoals terrorisme, extremisme, spionage en subversie.

Een andere taak van de MIVD is het bevorderen van de beveiliging en het verhogen van veiligheidbewustzijn op dat terrein. Dit gebeurt door het geven van adviezen op het gebied van personele- materiële- en gegevensveiligheid. Indien een onderneming deze nodig heeft om mee te kunnen dingen naar binnen- of buitenlandse opdrachten, verstrekt de MIVD na het doen van een audit op verzoek een Facility Security Clearance.

De MIVD voert, samen met de AIVD, de inlichtingentaak betreffende het buitenland uit. De minister-president wijst in het zogeheten Aanwijzingsbesluit Buitenland onderwerpen van onderzoek aan waarover informatie verzameld dient te worden die via andere kanalen niet of moeilijk te verkrijgen is. Die informatie ondersteunt de regering bij het bepalen van het buitenlandse beleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen. Het Aanwijzingsbesluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant en heeft in beginsel een geldigheidsduur van vier jaar.

Binnen het stelsel Bewaken en Beveiligen draagt de MIVD in interdepartementaal verband bij aan het opstellen van dreiginganalyses voor de beveiliging van personen.

Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie en Aanwijzingsbesluit Buitenland

Richtinggevend voor de planning en uitvoering van deze taken zijn de jaarlijks door de Commandant der Strijdkrachten (CDS) vast te stellen Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie (IVD) en het door de minister-president vastgestelde Aanwijzingsbesluit Buitenland.

Jaarplan

Naast voornoemde planbare behoeften heeft de MIVD jaarlijks te maken met een aanzienlijke hoeveelheid ongeplande behoeften, de zogenaamde verzoeken om informatie. Het jaarplan geeft aan op welke wijze de MIVD met de beschikbare capaciteit invulling denkt te kunnen geven aan deze voorziene en onvoorziene behoeften. Om doublures te voorkomen en doelmatigheid te bevorderen wordt het Jaarplan afgestemd met de AIVD en de planners van de CDS.

Aandachtsgebieden

Hoofdtaak van de MIVD blijft het binnen de wettelijke en financiële kaders monitoren van ontwikkelingen in gebieden die bijzondere aandacht vergen. Deze zogenaamde aandachtsgebieden omvatten landen, regio's en specifieke thema's en onderwerpen. De beschikbare capaciteit van de MIVD is bepalend voor de intensiteit en diepgang waarmee de ontwikkelingen in de diverse aandachtsgebieden worden gevolgd. Daartoe deelt de MIVD de aandachtsgebieden in drie categorieën in, waarbij categorie I de hoogste prioriteit en grootste middelentoekenning heeft.

Voor de categorie I en II aandachtsgebieden levert de MIVD op verzoek diverse inlichtingenproducten. Ook levert de dienst ongevraagd producten, wanneer situaties daartoe aanleiding geven. Voor aandachtsgebieden die vallen onder categorie III worden wel inlichtingen verzameld, maar in principe geen producten van tevoren gepland, tenzij ontwikkelingen met betrekking tot een bepaald gebied dit (op ad hoc basis) rechtvaardigen.

Samenvatting activiteiten MIVD 2011

De MIVD heeft in 2011 grote inspanningen geleverd ter ondersteuning van de krijgsmacht bij de voorbereiding en totstandkoming van de Geïntegreerde Politie-trainingsmissie (GPM) in Afghani-

stan, bij *Operatie Unified Protector* (OUP) in Libië, en de EU-operatie EUNAVFOR ATALANTA en de NAVO-operatie OCEAN SHIELD rond de Hoorn van Afrika

Daarnaast leverde de MIVD inlichtingenondersteuning aan lopende missies in Sudan (UNMIS), Irak (NTMI), Libanon (UNTSO) en de Palestijnse gebieden (USSC). Verder werden ontwikkelingen gevolgd in het Caribische gebied, de Balkan, de Voormalige Sovjet-Unie, het Midden-Oosten en delen van Afrika en werden de programma's voor massavernietigingswapens van Iran, Syrië en Noord-Korea geanalyseerd op mogelijke gevolgen voor het Nederlands veiligheidsbeleid.

Tot slot heeft de MIVD zich in 2011 ook gericht op de ontwikkelingen rondom terrorisme, contraspionage, radicaal islamisme, rechts-extremisme en antimilitarisme en heeft de dienst de veiligheidsbevorderende taak uitgevoerd. Al deze activiteiten worden in de volgende hoofdstukken nader toegelicht.

Capaciteitenplanning MIVD 2012

De inzet van de MIVD zal ook in 2012 gebaseerd zijn op de inlichtingen- en veiligheidsbehoeften zoals verwerkt in het gerubriceerde Jaarplan MIVD. Voorop staat de ondersteuning van uitgezonden Nederlandse eenheden in Afghanistan en de Hoorn van Afrika, gevolgd door inlichtingenondersteuning van Nederlandse militaire deelname aan internationale missies en ontwikkelingen in regio's met een potentieel veiligheidsbelang.

Ook in 2012 wordt aandacht besteed aan de thema's terrorismebestrijding, proliferatie van massavernietigingswapens, contra-inlichtingen en extremisme binnen de krijgsmacht, alsmede aan het fenomeen *cyber*.

J-015

Hoofdstuk 2 | Inlichtingentaak: militair optreden

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de gebieden in de wereld, waar in 2011 in het kader van crisisbeheersingsoperaties eenheden of personen van Defensie waren uitgezonden en waarover de MIVD (contra)inlichtingen- en veiligheidsproducten opstelde.

Afghanistan ISAF

Veiligheid

De MIVD heeft in 2011 de krijgsmacht intensief ondersteund met inlichtingen bij de voorbereiding en totstandkoming van de Geïntegreerde Politie-trainingsmissie (GPM) in Afghanistan. De behoeftestellers bij Defensie, maar ook de ministeries van Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Veiligheid en Justitie, bondgenoten en nationale en internationale organisaties werden van inlichtingenproducten voorzien. Daartoe werden dreigings-, inlichtingen- en veiligheidsanalyses opgesteld. De inlichtingenanalyses gaven inzicht in de operationele omstandigheden in de provincie Kunduz en boden een doorkijk naar het komende jaar. Daarnaast ondersteunden prognoses van de veiligheidssituatie en analyses van de bestuurlijke, politieke en tribale verhoudingen de medewerkers van de diverse ministeries bij het uitvoeren van de missie. In juni 2011 heeft de MIVD naast dagelijkse en tweewekelijkse analyses ook een uitgebreide analyse uitgebracht voor de missie in Kunduz. Bovendien verrichtte de MIVD onderzoek naar het gebruik en de aanwezigheid van geïmproviseerde explosieven (IED's), ter bevordering van de veiligheid van Nederlandse troepen in Afghanistan.

In de provincie Kunduz verdubbelde het totale aantal geweldsincidenten tussen 2007 en 2009 nog jaarlijks. In 2010 was de stijging minder sterk en in 2011 is het aantal geweldsincidenten ten opzichte van 2010 gedaald. Terwijl het totale aantal geweldsincidenten in de provincie Kunduz daalde, was er sprake van relatief veel zelfmoordaanslagen in de eerste helft van 2011. Hoewel sinds augustus 2011 geen zelfmoordaanslagen in de provincie Kunduz meer zijn gepleegd, verwacht de MIVD, gezien de intentie en de capaciteiten van de *insurgency*, dat de kans op zelfmoordaanslagen blijft aanhouden. Ook het aantal bermbomincidenten in de provincie Kunduz is toegenomen. Hieronder verstaat de MIVD zowel het aantal ontplofte bermbommen als het aantal bermbommen dat onschadelijk is gemaakt door de *Afghan National Security Forces* (ANSF) en de coalitiepartners.

De MIVD constateert dat de *insurgency* in Kunduz minder aan de oppervlakte aanwezig is en daarmee minder duidelijk zichtbaar. Dit betekent echter niet automatisch dat hij daarmee zwakker is geworden. In de loop van 2011 werd het in Kunduz steeds duidelijker dat de *insurgency* nog steeds op andere, indirecte wijze zijn invloedssfeer probeert te herstellen (intimidatie, *night letters*, informele invloed). In verschillende gebieden zijn diverse pogingen van de *insurgency* hiertoe waargenomen. Infiltratie van *insurgents* binnen te trainen Afghaanse eenheden is een aandachtspunt voor de MIVD. In vrijwel alle incidenten in Afghanistan die tot nu toe plaatsvonden, ging het niet om volledige, vooropgezette infiltratie, maar om opstandelingen die zich voordeden als agent of militair. Daarnaast kwam het voor dat Afghaanse militairen of agenten werden geïntimideerd en gedwongen mee te werken aan gewelddadigheden, waaronder het plegen van aanslagen. Ook heeft de MIVD geconstateerd dat diverse aanslagen op ISAF-personeel zijn uitgevoerd door personen vanuit een persoonlijk motief. Er zijn geen bewijzen voor systematische infiltratie van het Afghaanse leger of de politie door *insurgents* in Kunduz.

Bestuurlijke opbouw

De MIVD heeft ook in 2011 onderzoek verricht naar de mogelijkheden voor een politieke oplossing van het Afghaanse conflict. De dienst heeft geconstateerd dat verschillende verkennende gesprekken zijn gevoerd tussen de Afghaanse overheid, westerse mogendheden, Pakistan en de Talibanleiding over de mogelijkheden van een toekomstige verzoening. Nadat de moord op de voorzitter van de Afghaanse Hoge Vredesraad Rabbani en het uitlekken van verkennende gesprekken in de media het vertrouwen in de vredesgesprekken hadden ondermijnd, is een kantoor voor de Taliban opgericht in de Qatar, waar in de luwte gesprekken kunnen worden gevoerd tussen de belanghebbende partijen.

Delen van de (noordelijke) oppositie hebben aangegeven dat ze ook geïnteresseerd zijn in een politieke oplossing. Hun vrees is dat Kabul op termijn een politieke overeenkomst zal sluiten met de Taliban, waarbij zij worden buitengesloten. De MIVD heeft geconstateerd dat verschillende noordelijke kopstukken het afgelopen jaar nieuwe politieke bewegingen oprichtten ter voorbereiding op een nieuwe politieke constellatie als straks het merendeel van de westerse troepen Afghanistan heeft verlaten en tegelijkertijd Karzai's tweede ambtsperiode afloopt. De verschillende Afghaanse spelers willen in ieder geval een nieuwe burgeroorlog voorkomen, zoals die zich begin jaren negentig voordeed toen de buitenlandse troepen zich hadden terugtrokken en de financiële steun vanuit de Sovjet-Unie drastisch afnam. De MIVD constateert evenwel dat de kans op een toekomstige burgeroorlog in Afghanistan het afgelopen jaar verder is toegenomen.

De MIVD constateert dat de bestuurlijke opbouw in Afghanistan nog steeds sterk te wensen overlaat. Wel is er bestuurlijke vooruitgang geboekt bij de opbouw van het leger en in mindere mate bij die van de politie. De kwalitatieve groei van leger en politie loopt echter achter bij de kwantitatieve toename van deze Afghaanse eenheden. De MIVD heeft ook in 2011 geconstateerd dat effectieve corruptiebestrijding vanuit de hoogste regeringskringen wordt gefrustreerd. Corruptie,

F803

wetteloosheid en machtsmisbruik door overheidsfunctionarissen verhinderen de opbouw van goed bestuur waardoor veel Afghanen vervreemd dreigen te raken van de overheid en de Taliban onder een deel van de bevolking op (hernieuwde) sympathie kan blijven rekenen.

Arabisch Schiereiland en Hoorn van Afrika: ATALANTA en Ocean Shield

De landen van het Arabisch Schiereiland en de Hoorn van Afrika nemen door hun aanzienlijke oliereserves en/of ligging aan de Golf, de Rode Zee en de Indische Oceaan een strategische positie in. De scheepvaartroute door de Golf van Aden, de Rode Zee en het Suezkanaal is bovendien de belangrijkste maritieme verkeersader tussen oost en west. Gezien de grote economische, humanitaire, en veiligheidsbelangen voor zowel de bevolking als de zeevarenden, stond piraterijbestrijding ook in 2011 hoog op de internationale agenda.

In de loop van 2011 nam het aantal kapingspogingen, en vooral de succesratio ervan, af in vergelijking met het jaar daarvoor. In 2010 was er nog sprake van een stijging. Het aantal gekaapte schepen en gegijzelde bemanningsleden is ook afgenomen ten opzichte van de voorgaande jaren. Een combinatie van verschillende preventieve beveiligingsmaatregelen is mede van invloed op de teruglopende successen van de piraten op zee. Het toepassen van de *Best Management Practices* (BMP) en het aan boord plaatsen van *Vessel Protection Detachments* (VPD's) en particuliere beveiligers weerhoudt steeds vaker piraten ervan om schepen aan te vallen, of brengt ze ertoe aanvallen af te breken nadat verzet wordt getoond vanaf koopvaardijschepen. Naast de preventieve werking van de patrouillerende marineschepen draagt het monitoren en uitschakelen van de zogenaamde moederschepen van piraten positief bij tot piraterijbestrijding. Ondanks de successen worden er nog honderden gegijzelden op gekaapte schepen en op land vastgehouden. De door piraten geëiste losgeldbedragen zijn fors gestegen ten opzichte van de jaren daarvoor. Volgens NAVO Hoofdkwartier *MCC Northwood* haalden piraten in 2011 tenminste US$ 125.837.000 aan losgeld binnen voor 29 schepen, gemiddeld US$ 4.339.207 per schip. Beide bedragen zijn een stijging ten opzichte van 2010 en een record.

De Nederlandse marine heeft in 2011 zijn deelname aan de maritieme missies van de Europese Unie (EU), *Atalanta*, en de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), *Ocean Shield*, rondom het Arabisch Schiereiland en de Hoorn van Afrika gecontinueerd. Deze missies zijn bedoeld om voor de EU in de eerste plaats humanitaire transporten te beschermen en de vrije scheepvaart te waarborgen door bestrijding van piraterij. De MIVD heeft in deze missies ondersteund met diverse inlichtingenproducten en -rapportages. Daarnaast zijn in 2011 door Defensie ook voor het eerst VPD's aan boord van bepaalde koopvaardijschepen geplaatst. Ook deze inzet is door de MIVD ondersteund.

De MIVD zal ook in 2012 de lopende missies op het gebied van piraterijbestrijding ondersteunen.

Somalië

Piraterij heeft zijn oorsprong op land en om een goede anti-piraterijstrategie te kunnen ontwikkelen, is voldoende inzicht in de situatie op land onmisbaar. De MIVD heeft, evenals voorgaande jaren, de politieke en militaire/veiligheidssituatie in Somalië nauwgezet gevolgd en hierover in 2011 diverse inlichtingenproducten gepubliceerd.

Somalië ontbeert nog altijd een effectief gezag en de veiligheidssituatie is slecht, met name in Zuid en Centraal Somalië. Het land wordt formeel bestuurd door de *Transitional Federal Government* (TFG). Het mandaat van de TFG zou in augustus 2011 eindigen en er waren presidentsverkiezingen voorzien. Wegens de onderlinge verdeeldheid en de slechte veiligheidssituatie is de TFG er echter niet in geslaagd deze verkiezingen te organiseren. Door tussenkomst van Uganda, de belangrijkste troepenleverancier aan de *African Union Mission* in *Somalia* (AMISOM), is overeenstemming bereikt over verlenging van het mandaat en uitstel van de verkiezingen tot 2012. Om dit te realiseren is door toedoen van de internationale gemeenschap een *roadmap* opgesteld. Momenteel is echter geen sprake van een voorspoedige implementatie van deze *roadmap*. De TFG wordt nog altijd gekenmerkt door interne verdeeldheid, corruptie en een gebrek aan politieke wil om tot een verzoeningsproces te komen.

De radicaalislamitische beweging Al-Shabaab heeft in 2011 terrein verloren. Gedurende de eerste helft van 2011 slaagde de TFG erin om, met hulp van de missie van de AMISOM en enkele meestrijdende milities, in Zuid en Centraal Somalië langzaam terreinwinst te boeken. Niettemin bleef veruit het grootste deel van dit gebied in handen van al-Shabaab, die overigens wel te kampen had met de nadelige gevolgen van de hongersnood die daar medio 2011 uitbrak. Al-Shabaab weerde uiteindelijk een groot deel van de internationale hulp, wat bij de bevolking niet goed viel. De beweging trok zich in augustus 2011 bovendien terug uit de hoofdstad Mogadishu, die nu voor het eerst in jaren bijna helemaal in handen is van de TFG en AMISOM. Al-Shabaab heeft in Mogadishu nu de nadruk gelegd op asymmetrische tactieken. In oktober 2011 stak buurland Kenia met troepen de grens over om al-Shabaab aan te vallen. Directe aanleiding voor deze inval waren twee ontvoeringen van westerse toeristen uit resorts op de Keniaanse kust, die aan al-Shabaab werden toegeschreven. De Keniaanse opmars stagneerde snel en heeft nog niet geleid tot controle over het grensgebied. Ook buurland Ethiopië is actief op Somalisch grondgebied.

De politieke en veiligheidssituatie binnen Somalië blijft ook het komende jaar van belang. De MIVD richt zich daarbij op de dynamiek in zowel Zuid en Centraal Somalië alsook op (de autonome regio's) Somaliland en Puntland, zowel in het kader van (anti)piraterij als (contra)terrorisme. Daarnaast hebben de risico's van een overloopeffect op het Somalische conflict, voornamelijk het grensgebied met Kenia en Ethiopië, de aandacht.

Jemen / GCC

Mede met het oog op de verschillende Nederlandse maritieme missies in de Golf van Aden heeft de MIVD frequent gerapporteerd over de politieke en militaire ontwikkelingen in Jemen. De Nederlandse inzet vindt plaats in het kader van de EU-operatie EUNAVFOR ATALANTA (TF-465) en de NAVO-operatie OCEAN SHIELD (TF-508). Daarnaast beschermt de Koninklijke Marechaussee de Nederlandse ambassadeur in de hoofdstad Sana'a.

De MIVD volgt voortdurend de situatie in de lidstaten van de *Gulf Coöperation Council* (GCC: Bahrein, Koeweit, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten, Saudi-Arabië en Oman) vanwege de belangrijke geostrategische positie van deze regio. De MIVD heeft in 2011 gerapporteerd over ontwikkelingen in Bahrein, Oman en de GCC en de rol van sektarisme in de betrekkingen tussen de GCC, Jemen en Iran.

Balkan EUFOR / ALTHEA / KFOR / EULEX

De MIVD ondersteunde, evenals in voorgaande jaren, de voorbereiding en inzet van Nederlandse militairen en burgers bij internationale missies in Bosnië-Herzegovina (BiH) en Kosovo. In 2011 waren dat de *European Union Force* (EUFOR) Althea-missie in BiH, de *NATO Kosovo Force* (KFOR) in Kosovo en de Europese *Rule of Law* (EULEX)-missie in Kosovo. De MIVD leverde tevens inlichtingenproducten aan de ministeries van Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken ter ondersteuning van de beleidsvorming met betrekking tot de Balkan. De MIVD-ondersteuning bestond onder meer uit inlichtingenrapportages, dreigingsanalyses en briefings aan uit te zenden personeel.

De ontwikkeling van beide landen tot stabiele democratische rechtsstaten waarin alle bevolkingsgroepen zich herkennen, verloopt zeer moeizaam. Het onderzoek van de MIVD richtte zich op de ontwikkeling van de veiligheidssituatie, waarbij aandacht was voor de invloed van destabiliserende groeperingen, de verwevenheid tussen politiek en criminaliteit en de ontwikkeling van instituties als politie en rechterlijke macht. Dit alles tegen de achtergrond van een verminderende betrokkenheid bij beide landen van de Internationale Gemeenschap (IG) en de toenadering van Kosovo en BiH tot de Euro-Atlantische structuren.

De MIVD heeft in 2011 aandacht gehad voor nationalistische en religieus-extremistische netwerken op de Balkan. Deze netwerken kunnen een destabiliserend effect hebben op de samenleving en daarmee op de Nederlanders die deelnemen aan de diverse internationale missies op de Balkan.

Kosovo

Terwijl het in 2011 in de rest van Kosovo relatief rustig bleef, liep eind juli 2011 de spanning op in Noord-Kosovo na een mislukte poging van de Kosovaarse regering in Pristina om haar gezag ter plaatse te vestigen. Kosovo Serviërs richtten als reactie wegblokkades op, die de *Freedom of Movement (FoM)* van vooral EULEX ernstig beperkten. Inspanningen van KFOR om FoM in het najaar te herstellen, leidden tot gewelddadige confrontaties met de demonstranten. Hierbij raakten tientallen KFOR-militairen en Kosovo Serviërs gewond. Eind 2011 kalmeerde de situatie, maar een definitieve oplossing voor de gespannen verhoudingen was nog niet in zicht. Een complicerende factor vormt de positie van Servië, dat diplomatieke strijd blijft voeren tegen de afscheiding van Kosovo en tegelijkertijd streeft naar de status van kandidaat-lid van de Europese Unie, waarvan de meeste lidstaten Kosovo hebben erkend. De Kosovo Serviërs vinden de inspanningen van Belgrado om Kosovo te behouden echter onvoldoende en onder hen groeit de frustratie. Kosovo Albanezen zijn ondertussen steeds minder te spreken over EULEX.

Op basis van het onderzoek in 2011 verwacht de MIVD dat Pristina zal blijven trachten haar invloed in Noord-Kosovo uit te breiden ten koste van de Servische structuren, die feitelijke overheidstaken uitoefenen. De Kosovo Serviërs zullen zich hiertegen blijven verzetten.

De door de Verenigde Naties geëiste technische besprekingen tussen Belgrado en Pristina die in maart van start gingen, hebben nog maar weinig opgeleverd. Voor beide partijen lijkt de dialoog een verplicht nummer omdat ze een essentiële voorwaarde is van de IG in de huidige discussie over de toekomstige status van Kosovo. De besprekingen zelf lossen het probleem van de status niet op.

Vanwege de Nederlandse militaire bijdrage aan zowel de KFOR- als de EULEX-missie zal de MIVD ook in 2012 de situatie in Kosovo volgen.

Bosnië-Herzegovina

De veiligheidssituatie in BiH bleef in 2011 ogenschijnlijk kalm, maar door de voortdurende politieke impasse en de zich verdiepende economische malaise zijn de spanningen tussen de drie bevolkingsgroepen toegenomen. Tussen de politieke leiding van de bevolkingsgroepen bestaan diepgaande meningsverschillen over de toekomst van het land. Deze meningsverschillen en de ingewikkelde

POUR UNE SOCIETE D'ESPOIR
8
Votez
KAMANDA WA KAMANDA GERARD
PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE

staatsstructuur maken het bijzonder moeilijk om compromissen te sluiten over grondwettelijke en bestuurlijke hervormingen. De uitslag van de verkiezingen van 3 oktober 2010 heeft de impasse niet doorbroken. Vooral in de Federatie van Bosnië-Herzegovina, één van de twee entiteiten van BiH, en op nationaal niveau leidde de vorming van regeringen tot grote politieke spanningen. Pas eind december slaagden de leiders er in een akkoord te bereiken over een nieuwe nationale regering. Zoals gepland trok Nederland in november 2011 zijn bijdrage aan de lopende (EUFOR) Althea-missie terug. In 2012 zal de MIVD de ontwikkelingen in BiH blijven volgen, zij het minder intensief.

Libië

Op 17 februari 2011 escaleerden de volksprotesten in Libië tot een gewelddadige opstand tegen het regime van Mu'ammar al-Qadhafi. Vanuit de stad Benghazi in het oosten van Libië organiseerde het verzet zich in korte tijd in een Nationale Overgangsraad (NTC) en een serieuze uitdager van het al 41 jaar zittende bewind van Qadhafi. Oost-Libië werd snel aan de invloedsfeer van Qadhafi onttrokken, maar de opstand verspreidde zich ook in het westen en het zuiden van Libië.

Naar de rol van de MIVD – en de AIVD – bij de evacuatiemissie in Libië met een Lynx helikopter heeft de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) onderzoek verricht (zie ook hoofdstuk 10, Sturing en Verantwoording). De procedurele aanbevelingen van de Commissie zijn door de minister van Defensie overgenomen.

Op 1 en 17 maart 2011 werden respectievelijk de VN Veiligheidsraad resoluties 1970 en 1973 aangenomen. Als gevolg van deze resoluties werd er een wapenembargo ingesteld en werden de VN lidstaten opgeroepen om met alle mogelijke middelen een vliegverbod boven Libië af te dwingen en de Libische burgerbevolking te beschermen tegen de agressie van de Libische strijdkrachten. Op basis van deze resoluties startte een coalitie van VN-lidstaten twee dagen later de militaire operatie *Odyssey Dawn*. De Qadhafi-getrouwe veiligheidstroepen hadden op dat moment het initiatief van de opstandelingen overgenomen en waren tot aan de buitenwijken van het opstandelingenbolwerk Benghazi opgerukt. Op 27 maart nam de NAVO het coalitie-initiatief over met de *Operatie Unified Protector* (OUP). Nederland nam deel aan OUP en leverde een militaire bijdrage van één detachement F-16's en een mijnenjager. Deze inzet was gericht op de handhaving van het VN wapenembargo en de *No Fly Zone*. Ter voorbereiding en ter ondersteuning van de Nederlandse en bondgenootschappelijke bijdrage aan OUP heeft de MIVD zowel personeel als producten geleverd.

Met de val van het bewind van Qadhafi verdween de noodzaak voor de NAVO om nog langer actief te blijven in Libië. Op 1 november 2011 werd OUP formeel beëindigd. Hiermee kwam ook een einde aan de Nederlandse ondersteuning van OUP en de intensieve inlichtingenondersteuning door de MIVD. In 2012 zal de MIVD de ontwikkelingen met betrekking tot het transitieproces blijven volgen, mede naar aanleiding van de grote hoeveelheden wapens die beschikbaar zijn geworden voor andere spanningsgebieden.

Sudan

Vanwege de Nederlandse betrokkenheid bij diverse crisisbeheersingsoperaties thema's in Darfur, Sudan en Zuid-Sudan en de deelname aan de VN vredesmissie in Darfur (UNAMID) en in Zuid-Sudan (UNMIS) besteedde de MIVD in 2011 aandacht aan Sudan en Zuid-Sudan. Naast de militaire relevantie waren de ontwikkelingen in Darfur in het kader van de bevordering van de internationale rechtsorde van belang. Het Internationaal Strafhof (ICC) heeft meerdere zaken lopen tegen personen die mogelijk misdaden hebben begaan tijdens de oorlog in Darfur (2003-2006).

Sudan UNAMID

In juli 2011 ondertekende de Sudanese regering het *Doha Document for Peace in Darfur* (DDPD) met de *Liberation and Justice Movement* (LJM). Van de belangrijkste rebellenfacties van de *Sudan Liberation Movement/Army* (SLM/A) en de *Justice and Equality Movement* (JEM) ontbraken de handtekeningen echter. De Doha-overeenkomst geldt sindsdien evenwel als het leidende document voor de bestendiging van vrede en ontwikkeling in de West-Sudanese regio Darfur. Dit vervangt de Darfur Peace Agreement (DPA) uit 2006, dat als juridische basis voor de aanwezigheid van de hybride missie van de VN en de Afrikaanse Unie in Darfur (UNAMID) gold. Khartoum beschouwde alle partijen die het DDPD niet erkenden als vijanden van de vrede en ontplooide verschillende militaire operaties tegen de SLM/A facties en de JEM. Khalil Ibrahim (leider van de JEM) werd bij één van deze acties gedood. In het najaar van 2011 sloten de rebellengroeperingen zich met de SPLM-Noord aan bij een brede anti-regeringscoalitie, het *Sudan Revolutionary Front* (SRF).

Zuid-Sudan

Op 9 januari 2011 sprak de Zuid-Sudanese bevolking zich in een langverwacht zelfbeschikkingsreferendum uit voor afscheiding van Sudan. Zes maanden later werd de onafhankelijkheid van Zuid-Sudan groots gevierd. Met het bereiken van het sluitstuk van het *Comprehensive Peace Agreement* (CPA) werd het vredesverdrag op dezelfde dag, 9 juli 2011, gesloten. Hiermee kwam ook een einde aan de VN-missie in Sudan (UNMIS) die na de ondertekening van het CPA in 2005 was opgezet om de vrede te bestendigen. De Nederlandse bijdrage werd eveneens beëindigd.

De ondertekenaars van het CPA, de noordelijke *National Congress Party* (NCP) en de zuidelijke Sudan *People's Liberation Movement* (SPLM), slaagden er met horten en stoten in gezamenlijk de eindstreep te halen. Het resultaat was dat het CPA enkel op hoofdpunten kon worden afgerond. Resterende punten uit het CPA, zoals het referendum in de betwiste grensregio Abyei, zijn sinds 9 juli blijven liggen. Ook de technische afscheiding van Zuid-Sudan kon door de vele conflictpunten tussen de NCP en de SPLM niet volledig worden gerealiseerd. Vooral de verdeling van de inkomsten uit de oliesector werd - door de grote afhankelijkheid van beide regeringen - het onderwerp van vele verhitte discussies. Door de afscheiding van Zuid-Sudan verlangde Khartoum van Juba een ruime vergoeding voor het verlies van bijna 75 procent van haar olievelden. De Zuid-Sudanese regering, aangewezen op de noordelijke infrastructuur, weigerde akkoord te gaan met de bedragen die de onderhandelaars van de NCP voorstelden voor het gebruik van de Sudanese pijpleidingen en raffinaderijen. Gedurende het gehele jaar gingen de gesprekken tussen de voormalige partners binnen het CPA gepaard met spanningen.

De Sudanese regering besloot in aanloop naar de Zuid-Sudanese afscheiding de druk op de SPLM te vergroten en de grenzen op te zoeken van het toelaatbare voor de betrokken internationale gemeenschap. In eerste instantie vertaalde deze druk zich in een handelsblokkade op de wegen richting het zuiden. Hierop volgde in mei een geforceerde doorbraak rondom de Abyei-regio. De Sudanese strijdkrachten (SAF), aangevuld met lokale Arabische milities, trokken het gedemilitariseerde gebied in om korte metten te maken met de aanwezigheid van Zuid-Sudanese militairen. Ondanks de komst van een Ethiopische VN troepenmacht (*UN Interim Security Force for Abyei* –UNISFA) bleven tot het einde van het jaar eenheden van beide strijdmachten aanwezig in de Abyei-regio. Ten slotte werden de achtergebleven afdelingen van de SPLM in de Sudanese staten Zuid-Kordofan en Blue Nile door de NCP aangemerkt als een ongewenste presentie. De SPLM-Noord werd als politieke partij in Sudan verboden verklaard en haar milities moesten worden ontwapend. Dit leidde op 15 juni en 1 september tot gevechten in Zuid-Kordofan respectievelijk Blue Nile. Als gevolg van de bovenstaande ontwikkelingen viel een groot aantal (dodelijke) slachtoffers en ontstonden vluchtelingenstromen uit de getroffen gebieden.

Zuid-Sudan UNMISS

Met het aannemen op 8 juli 2011 van resolutie 1996 legde de VN Veiligheidsraad de basis voor een nieuwe missie in Zuid-Sudan (UNMISS). Eind 2011 besloot de Nederlandse regering deel te nemen aan UNMISS. De MIVD heeft ter ondersteuning van het besluitvormingsproces verschillende producten geleverd. De spanningen met Sudan en de interne geweldsdynamiek beïnvloedde de ontwikkelingen van de algemene en lokale veiligheidssituatie in Zuid-Sudan. De gewapende oppositie van de *South Sudan Democratic Movement* (SSDM) in de staat Jonglei en de *South Sudan Liberation Movement* (SSLM) in de staat Unity kwamen regelmatig in gewelddadige confrontaties met de Zuid-Sudanese strijdkrachten (SSAF). Ook tribaal geweld stak veelvuldig de kop op. Een strooptocht in augustus van milities van de Murle bevolkingsgroep in de gebiedsdelen van het Lou Nuer volk werd in december 2011 beantwoord met een grote vergeldingsactie van de Lou Nuer. Gelet op de animositeit tussen beide Sudans, het interne politieke geweld en de lokale stammenstrijd zal de MIVD ten behoeve van de Nederlandse bijdrage aan UNMISS de ontwikkelingen in (Zuid)-Sudan in 2012 blijven volgen.

Democratische Republiek Congo MONUSCO/EUSEC

Nederland nam in 2011 op beperkte schaal deel aan de missie van de EU in de Democratische Republiek Congo (DRC), EUSEC. Deze bijdrage is per februari 2012 beëindigd. Hoewel de DRC geen prioritair gebied is, heeft de MIVD de gehele periode rondom de verkiezingen gevolgd en in diverse rapportages onder de aandacht gebracht. Het gehele jaar 2011 stond in de DRC voornamelijk in het teken van deze verkiezingen hoewel die pas in november plaatsvonden. In de opmaat naar de verkiezingen waren er vooral in de hoofdstad Kinshasa al diverse ongeregeldheden. Ook op de vooravond van de verkiezingen vonden ongeregeldheden plaats en leek de verkiezingsgang een zeer gespannen situatie te kunnen gaan opleveren. Uiteindelijk zijn grootschalige ongeregeldheden in de eerste weken na de verkiezingen uitgebleven hoewel er lange tijd sociaal-politieke spanningen waren.

Irak – NTM-I

De MIVD heeft zich onder meer gericht op de inlichtingenondersteuning voor de inzet van Nederlandse militairen in de *NATO Training Mission in Iraq* (NTM-I). Nederland droeg met ca. zes militairen bij aan deze missie, die de opbouw van Iraakse veiligheidseenheden ondersteunde. Eind 2011 is deze NAVO-missie beëindigd. Voor deze missie zijn regelmatig (vooral militair-tactische) veiligheidsanalyses opgesteld, zowel over de situatie in Bagdad als elders in het land. Daarnaast is aandacht besteed aan de politiek-strategische gevolgen van de Amerikaanse terugtrekking die in december 2011 is voltooid. Gelet op de ontwikkelingen in en de positie van Irak in het Midden-Oosten zal de MIVD ook in 2012 de situatie in Irak blijven volgen.

Libanon / Syrië / Israël – UNTSO

De MIVD heeft in 2011 onderzoek verricht naar de politiek-militaire situatie in Libanon, Syrië en (het grensgebied van) Israël, mede omdat Nederland aanhoudend deelneemt aan de VN-missie, United *Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO). Deze VN-missie observeert de bestandslijnen tussen

Israël, Syrië, Libanon en Egypte. De Nederlandse inbreng betreft door de jaren heen doorgaans elf waarnemers, plus periodiek een stafofficier binnen het VN-hoofdkwartier. De MIVD volgt vanwege de militaire deelname aan UNTSO en omwille van het buitenlands beleid de (veiligheids)ontwikkelingen in Israël, Libanon, Syrië en het Palestijnse gebied. Dit onderzoek geschiedt in nauwe samenwerking met de AIVD.

In 2011 zijn meerdere politieke en militaire inlichtingenrapportages opgesteld voor Libanon en Syrië. Vooral de ontwikkelingen in Syrië vormden een speerpunt, maar ook de consequenties hiervan voor Libanon en het grensgebied met Israël zijn intensief in kaart gebracht. Tevens zijn mogelijke ontwikkelingen op langere termijn en de uitstraling hiervan op de machtsverhoudingen in het Midden-Oosten onderwerp van analyse geweest.

De MIVD blijft de ontwikkelingen in deze regio in 2012 nauwlettend volgen.

Israël / Palestijnse Gebieden – USSC

De MIVD-inzet was in 2011 gericht op de politieke en veiligheidssituatie in de Palestijnse Gebieden. De veiligheidssituatie, zowel intern als extern, is mede van belang voor de Nederlandse bijdrage (vier officieren) aan de missie van de *United States Security Coördinator* (USSC) *Dayton*. De ontwikkelingen in de Palestijnse Gebieden, vooral in de eerste helft van 2011, hebben geleid tot meerdere inlichtingenproducten over zowel de politieke als de veiligheidssituatie in de Palestijnse Gebieden. Vanaf de tweede helft van 2011 zijn deze producten opgesteld in samenwerking met de AIVD.

Hoofdstuk 3 | Inlichtingentaak: regionale aandachtsgebieden

Naast missiegebieden zijn er landen die gezien hun ligging van invloed (kunnen) zijn op crisisbeheersingsoperaties of gebieden die relevant zijn voor het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid. Daarvoor is het tijdig signaleren van ontwikkelingen in deze gebieden van belang.

Caribisch gebied en Latijns-Amerika

De veranderingen in 2010 in de staatkundige structuren van het Koninkrijk der Nederlanden hebben voor de taakstelling en activiteiten van de MIVD slechts beperkte gevolgen gehad, omdat defensie en buitenlandse betrekkingen binnen de competenties van de Koninkrijksregering blijven. Het gezamenlijke AIVD/MIVD Team Caribische Gebied (TCG) geeft hier invulling aan.

Het Caribische gebied speelt vanwege de ligging een belangrijke rol bij de doorvoer van drugs vanuit Zuid-Amerika naar de Verenigde Staten en Europa. Aan de doorvoer van drugs zijn vaak andere vormen van criminaliteit verbonden, zoals mensensmokkel, witwassen van geld en illegale wapentransporten. Genoemde transnationale fenomenen werken (potentieel) destabiliserend in de landen waar deze fenomenen zich manifesteren, waaronder delen van het Koninkrijk in het Caribische Gebied.

In 2011 deden zich in deze regio geen gewapende conflicten voor tussen staten. Het blijft voor Latijns-Amerikaanse landen balanceren tussen de banden met de Verenigde Staten, die door Venezuela, Bolivia en Cuba worden gelaakt, en de inspanningen op het gebied van regionale economische samenwerking. De in 2010 ingezette verbetering van de relatie tussen Colombia en Venezuela heeft zich in 2011 verder gemanifesteerd. In Colombia zette de regering haar campagne tegen de illegale gewapende groeperingen voort.

Caribische delen van het Koninkrijk

Voor de MIVD is de permanente militaire aanwezigheid van de Nederlandse krijgsmacht op de Caribische delen van het Koninkrijk reden om ontwikkelingen op de Boven- en Benedenwindse eilanden, voor zover van invloed op de Nederlandse krijgsmacht, op hoofdlijnen te volgen.

Venezuela

De ontwikkelingen binnen Venezuela in 2011 hebben grotendeels in het teken gestaan van de gezondheidstoestand van president Chávez. Die heeft zich door zijn ziekte minder prominent kunnen profileren dan gewoonlijk. Toch heeft het democratische gehalte van de Venezolaanse rechtsstaat in 2011 onverminderd onder druk gestaan. De rechterlijke, wetgevende en uitvoerende machten worden sterker dan voorheen gecontroleerd door president Chávez. Daarnaast zijn ook het particuliere bezit en de persvrijheid in 2011 verder in het gedrang gekomen.

President Chávez noemde de Caribische Koninkrijksdelen in 2011 net als in voorgaande jaren "koloniale overblijfselen". Nederland en de Verenigde Staten zijn in 2011 echter minder dan voorheen door Chávez beschuldigd van agressieve intenties tegen Venezuela.

Suriname

De huidige regering is in essentie gebaseerd op een samenwerkingsverband tussen de partijen van voormalig legerleider D. Bouterse, diens vroegere rivaal R. Brunswijk en oud-parlementsvoorzitter P. Somohardjo. In 2011 heeft de regering zijn positie geconsolideerd. Er is echter sprake van onderhuidse spanningen als gevolg van de dominante rol van de president. Hoewel democratisch verkozen, heeft het presidentschap van Bouterse geleid tot een verkoeling in de relatie met de Nederlandse regering, voornamelijk vanwege de veroordeling (in Nederland) van Bouterse wegens drugshandel. Het proces rond de decembermoorden van 1982, waarin Bouterse ook één van de verdachten is, ondervindt vertraging.

Vanwege de Nederlandse en Koninkrijksbelangen in de regio zal de MIVD zijn inlichtingentaak met betrekking tot het Caribische gebied en Latijns-Amerika in 2012 voortzetten.

Voormalige Sovjet-Unie

Russische Federatie

Het afgelopen jaar richtte het onderzoek van de MIVD zich op het buitenland- en veiligheidsbeleid (inclusief de NAVO-Rusland relatie), het defensiebeleid en de ontwikkeling van de krijgsmacht van de Russische Federatie.

Nadat de periode 2009-2010 zich kenmerkte door een minder confrontatiegerichte Russische opstelling in de relatie met het Westen – hetgeen resulteerde in verschillende overeenkomsten op militair, politiek en economisch gebied – was er in 2011 sprake van meer spanning tussen de Russische Federatie enerzijds en de NAVO en de Verenigde Staten anderzijds. De directe aanleiding hiervoor waren de door de VN Veiligheidsraad gesanctioneerde NAVO-operatie in Libië en de ontwikkeling van het NAVO-raketschild. Er heeft zich, zoals verwacht, in 2011 geen fundamentele wijziging voorgedaan in het Russisch buitenland- en veiligheidsbeleid. De Russische Federatie blijft streven naar erkenning als grootmacht op het geopolitiek toneel, een aanhoudende invloed in de voormalige Sovjetrepublieken en een fundamenteel andere Europese veiligheidsstructuur met een significant kleinere rol voor de NAVO.

De Russische Federatie is in 2008 gestart met een ambitieuze en ingrijpende hervorming van de krijgsmacht die moet leiden tot een kleinere, flexibele en volledig parate krijgsmacht uitgerust met, naar eigen zeggen, het modernste materieel. De MIVD volgt deze hervorming met bijzondere aandacht voor de ontwikkelingen in de gevechtskracht. Daarnaast deed de MIVD onderzoek naar de Russische opstelling ten aanzien van het NAVO-raketschild, de grensbewakingstroepen en de intenties en mogelijkheden in de Zuidelijke Strategische Richting (Zuidelijke Kaukasus en Centraal-Azië).

In de Russische Federatie is de (politieke) macht sterk gepersonifieerd. Als gevolg van de Doema-verkiezingen in december 2011 en de kandidaatstelling van Poetin voor het presidentschap verwacht de MIVD dat er aanzienlijke wijzigingen optreden in het (militair) leiderschap. De eerste contouren daarvan werden in december 2011 zichtbaar. Deze wijzigingen zullen indicatief zijn voor de koers en toon van het Russisch buitenland- en veiligheidsbeleid en voor de ontwikkeling van de krijgsmacht.

Oekraïne

Oekraïne speelt een belangrijke rol binnen de veiligheidssituatie in Oost-Europa als gevolg van de geografische ligging, de belangrijke rol als gasdoorvoerland en de ambivalente oriëntatie van zijn buitenland- en veiligheidsbeleid. Toen begin 2010 de meer pro-Russische president Janoekovitsj aantrad, zorgde dat voor een sterke verbetering in de relatie met de Russische Federatie. Het autonome optreden van de Oekraïne, dat de gevolgen van de economische crisis voelt en de deur naar Europa nadrukkelijk open houdt, zorgde in 2011 echter weer voor enige spanning in de relatie met de oosterbuur. De aanhoudende binnenlandse politieke strijd, zichtbaar in het proces tegen oppositieleider Joelia Timosjenko, en de toenemende druk op democratische instituties houden de aandacht van de MIVD.

Zuidelijke Kaukasus

Als gevolg van de augustusoorlog van 2008 is de waarschijnlijkheid van een gewapend conflict tussen Georgië en de Russische Federatie sterk afgenomen. De MIVD volgde in 2011 de ontwikkelingen. In relatie tot het Armeens - Azerbeidzjaans conflict rond de enclave Nagorno-Karabach hield de MIVD de militaire capaciteiten van de beide partijen in het oog. De MIVD beoordeelt de waarschijnlijkheid op een escalatie van deze bevroren conflicten de komende twee jaar als laag. In aanloop naar de Olympische Winterspelen in Sochi (2014) zal de MIVD ontwikkelingen in de regio wel blijven volgen.

Centraal Azië

Het geopolitieke belang van de instabiele Centraal-Aziatische regio neemt toe. Dit heeft te maken met de grote energiereserves en de banden met zowel Europa als Azië. Diverse grote spelers, zoals de Russische Federatie, China, maar ook de NAVO lidstaten, hebben grote belangen in de regio. Zeer grootschalige onlusten, zoals in Kirgizstan in juni 2010, bleven in 2011 uit, maar vooral in Tadzjikistan en opvallend genoeg in Kazachstan was er sprake van toenemende binnenlandse onrust en extremistisch geweld. Daarnaast blijft er sprake van aanhoudende interstatelijke spanningen (tussen de verschillende Centraal-Aziatische republieken).

Met het oog op de logistieke verzorging van de NAVO-operatie in Afghanistan, maar ook van de Nederlandse politie-trainingsmissie in de Noord-Afghaanse provincie Kunduz, is het belang van de ontwikkelingen en potentiële instabiliteit in Centraal-Azië, en Tadzjikistan in het bijzonder, toegenomen. Daarom heeft de MIVD de analysecapaciteit voor deze regio opgeschaald.

Zuid-Oost en Oost-Azië

China

De groei van China als economische, politieke en in toenemende mate militaire macht zette zich ook in 2011 voort. De wereldwijde economische en financiële crisis heeft vooral het Westen getroffen, waardoor de positie van opkomende machten, in het bijzonder China, verder is versterkt. De *People's Liberation Army* (PLA) moderniseert gestaag. Na een eenmalige stijging van de defensie-uitgaven met "slechts" 7,5% in 2010, is het budget in 2011 zoals gebruikelijk weer gestegen met meer dan tien procent. De Chinese marine en luchtmacht profiteren in het bijzonder van de toegenomen financiële middelen. In 2011 presenteerde de Chinese luchtmacht zijn meest moderne jachtbommenwerper (J-20). China's eerste vliegdekschip maakte in 2011 zijn eerste testvaart. Het zal overigens nog enkele jaren duren voordat de PLA marine een operationeel inzetbaar vliegdekschip zal hebben.

De afgelopen decennia veranderde de PLA van een leger dat sterk is betrokken bij politieke aangelegenheden en binnenlandse veiligheid, tot een meer autonome, steeds professionelere krijgsmacht. Waarschijnlijk zal de PLA, mede door zijn toenemende professionalisering en expertise, steeds meer taken en verantwoordelijkheden krijgen op defensie- en veiligheidsgebied. Naar verwachting zal de PLA een grotere rol spelen in het wereldwijd veiligstellen van China's economische belangen.

In de Golf van Aden heeft China dit jaar zijn militaire aanwezigheid voortgezet in de strijd tegen piraterij. Daarnaast heeft de Chinese krijgsmacht een bescheiden rol gespeeld bij de evacuatie van ruim 30.000 Chinese burgers uit Libië. Het was de eerste keer dat de PLA deelnam aan een evacuatieoperatie. De evacuatieoperatie in Libië mag dan succesvol verlopen zijn, de Arabische Lente bezorgt Beijing de nodige zorgen. Het gepredikte non-interventiebeginsel staat steeds meer op gespannen voet met de toegenomen (economische) belangen van China in deze regio.

Incidenten in de Zuid Chinese zee tussen China en verschillende buurlanden hebben in de eerste helft van 2011 wederom de aandacht van de internationale gemeenschap getrokken. In juli bereikten China en de *Association of Southeast Asian Nations* (ASEAN) een principeakkoord over een voorlopig mechanisme om maritieme incidenten in de Zuid Chinese zee te voorkomen. Gezien de belangen die er spelen, is het echter twijfelachtig of dit uiteindelijk tot een permanente oplossing zal leiden voor de territoriale geschillen. Incidenten zullen zich naar de inschatting van de MIVD ook in 2012 blijven voordoen. Net als in 2011 zal de MIVD in 2012 de ontwikkelingen binnen de defensie- en buitenlandpolitiek van China blijven volgen.

Indonesië

Het voorzitterschap van ASEAN in 2011 heeft Indonesië veel internationaal aanzien gegeven. De wijze waarop het land met enkele heikele onderwerpen is omgegaan zoals het grensconflict tussen Thailand en Cambodja en de perikelen rond de Zuid Chinese Zee, toonde aan dat Indonesië een belangrijke en invloedrijke speler in Zuidoost Azië aan het worden is. De MIVD heeft ook in 2011 de ontwikkelingen rond de Indonesische strijdkrachten (*Tentara Nasional Indonesia*, TNI) gevolgd. Hoewel de modernisering van de strijdkrachten qua materieel voorzichtige vooruitgang maakt, verloopt de reorganisatie van de TNI traag.

Noord-Korea

Noord-Korea vormt nog steeds één van de belangrijkste veiligheidsvraagstukken in Oost-Azië. Het Noord-Koreaanse nucleaire programma, de daaraan gelieerde overbrengingsmiddelen en de rol die Pyongyang speelt in de proliferatie van deze kennis en middelen, bleven in 2011 aanleiding geven tot zorg. Ook de ontwikkeling van ballistische raketten en andere overbrengingsmiddelen ging onverminderd voort. Ondanks verschillende diplomatieke uitwisselingen in de regio, bleef een hervatting van het zespartijenoverleg uit.

Door het overlijden in december 2011 van de Noord-Koreaanse leider Kim Jong-il verschoof de aandacht in Pyongyang nadrukkelijk naar de interne stabiliteit en de machtsoverdracht binnen het regime. Kim Jong-un, de jongste zoon van Kim Jong-il, is aangewezen als de nieuwe leider van Noord-Korea. Vooralsnog ziet het er niet naar uit dat de machtswisseling de stabiliteit van het regime aantast, evenmin worden op korte termijn drastische koerswijzigingen in de Noord-Koreaanse veiligheidspolitiek voorzien. Op de langere termijn zal echter moeten blijken of de machtsbasis van de jonge Kim, die grotendeels afhankelijk is van de loyaliteit en intenties van de invloedrijke personen van het leger en de partij, voldoende is geconsolideerd.

Midden-Oosten

In het voorjaar van 2011 raakte het Midden-Oosten in de greep van grote veranderingen. De toekomst van deze strategisch zeer belangrijke regio is onzeker. De MIVD heeft veel aandacht besteed aan de politieke transformatie in het Midden-Oosten en de politiek-militaire effecten. Nederland heeft als lid van de NAVO bondgenoot¬schappelijke verplichtingen, waarbij de verdediging van het NAVO-grondgebied voorop staat. Voortvloeiend hieruit richt de inspanning van de MIVD zich op de potentiële dreiging vanuit de regio en de Nederlandse (militaire) bijdrage aan crisisbeheersingsoperaties in de regio. Naast de in het voorgaande hoofdstuk genoemde landen is aandacht geschonken aan Iran.

Iran

Het onderzoek was primair gericht op de nucleaire aspecten van het politiek-militaire strategische beleid van Iran. Iran hanteert als instrument een concept van strategische afschrikking en eventuele vergelding. De MIVD evalueert voortdurend de potentiële dreigingsaspecten hiervan, vooral met het oog op de veiligheid in het Perzische Golf gebied. In de rapporten kwamen ook de politiek-militaire ontwikkelingen tussen Iran en de andere Golfstaten aan bod.

Er zijn in 2011 verder rapportages gewijd aan de interne rol van de militaire leiding, de militair-economische ontwikkelingen, de opbouw van de krijgsmacht en het veiligheidsregime. Voorts waren de MIVD-inspanningen gericht op de regionale intenties van Iran. Dit betrof vooral Afghanistan, de gewijzigde opstelling van Iran tegen Libanon en de toenadering tot India. Gaandeweg het verslagjaar heeft de MIVD de maritieme piraterijbestrijding door Iran intensiever gevolgd, omdat deze operatie een buitenregionale dimensie kreeg.

Ook in 2012 zal de aandacht van de MIVD uitgaan naar het strategische veiligheidsbeleid van Iran en de potentiële dreiging die dit in bepaalde aangelegenheden kan meebrengen.

Afrika

2011 heeft aangetoond dat het Afrikaanse continent een snel wijzigende veiligheidssituatie kent. Zo waren er onder andere de geweldsuitbarstingen als gevolg van de Arabische Lente in delen van Noord-Afrika, het geweld rond de presidentsverkiezingen in Ivoorkust en de Democratische Republiek Congo, de voortgaande onrust in Sudan en Zuid-Sudan en de Grote Meren-regio, de gevolgen van het slechte regenseizoen en de daarbij gepaard gaande voedselproblemen in vooral oostelijk Afrika en de toenemende maritieme onveiligheid aan de westkust van Afrika (Golf van Guinee).

Verder was Afrika van toenemend strategisch belang voor vooral veel niet-westerse landen, die hun economische en diplomatieke banden met landen in Afrika hebben uitgebreid. Dat waren vooral China en India, naast Rusland, Indonesië en Zuid-Korea.

Hoorn van Afrika

De conflicten in Somalië brengen ernstige veiligheidsrisico's voor de gehele Hoorn van Afrika met zich mee. Ethiopië en Kenia zijn in 2011 direct betrokken geraakt door de inzet van hun troepen op Somalisch grondgebied. Eerder al hadden deze landen de veiligheidsmaatregelen in de grensstreek met Somalië verscherpt. Beide buurlanden, die de *Transitional Federal Government* (TFG) van Somalië steunen, kennen een substantiële etnische Somalische gemeenschap binnen hun landsgrenzen. Vooral Ethiopië en haar aartsrivaal Eritrea kennen een geschiedenis van sterke betrokkenheid bij ontwikkelingen in Somalië door middel van steun aan de verschillende partijen. In Kenia heeft sinds de inval in Somalië een aantal aanslagen plaatsgevonden en de veiligheidssituatie in de grensstreek met Somalië is verslechterd. Kenia bereidt zich overigens ook voor op algemene verkiezingen, die in december 2012 zullen plaatsvinden.

De regionale dynamiek in de Hoorn van Afrika blijft in 2012 een belangrijk aandachtspunt voor de MIVD.

Gerealiseerde inlichtingenproducten

In 2011 heeft de MIVD 1616 inlichtingenproducten gerealiseerd. Deze productie bestond uit 608 dagbijdragen, 145 inlichtingenrapporten, 142 dreigingsappreciaties en 670 antwoorden op verzoeken om informatie (RFI's). Dat is een stijging van 28% ten opzichte van 2010. Deze is vooral toe te schrijven aan het groter aantal dagbijdragen en de lancering van een nieuw product, de zogenaamde *Flare*. Daarvan werden er 51 geproduceerd in 2011. Dit past in het streven van de MIVD om zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de behoeften van de afnemer door maatwerk te leveren.

Hoofdstuk 4 | Inlichtingen- en veiligheidstaak: thematische aandachtsgebieden

De inlichtingen- en veiligheidstaak van de MIVD richt zich onder meer op proliferatie van massavernietigingswapens en conventionele wapens.

Proliferatie van massavernietigingswapens

Massavernietigingswapens vormen potentieel een grote bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Om de verdere proliferatie van kernwapens, kernwapentechnologie, het nemen van kernproeven en de ontwikkeling en het bezit van biologische en chemische wapens terug te dringen en tegen te gaan, bestaat er een juridisch bindend stelsel van internationale verdragen. Nederland is aangesloten bij dit stelsel. De MIVD en AIVD hebben een duidelijke taak vanwege de verplichtingen die dit met zich meebrengt en de evidente nationale en internationale veiligheidsimplicaties die samenhangen met proliferatie. Die taak houdt onder andere in dat de MIVD en AIVD onderzoek doen naar de proliferatiegerelateerde activiteiten van zogeheten landen van zorg. Deze landen worden ervan verdacht dat zij in strijd met internationale verdragen werken aan het ontwikkelen van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen of dat zij al hierover beschikken.

Unit Contraproliferatie

Op het aandachtsgebied proliferatie werken de MIVD en AIVD sinds 2008 nauw samen in een gezamenlijke Unit Contraproliferatie (UCP). De diensten delen hiertoe elkaars gegevens, informatieposities en contacten. Dit heeft geleid tot een zodanige verdieping en verbreding van kennis dat gesproken kan worden van synergie.

De UCP heeft zowel een inlichtingentaak als een veiligheidstaak. De inlichtingentaak betreft het informeren van de regering over ontwikkelingen met betrekking tot programma's van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen in landen van zorg. Een aanzienlijk deel van het onderzoek van de UCP is dan ook gericht op het nucleaire programma en het overbrengingsmiddelenprogramma van Iran. Daarnaast is ook het Syrische chemische wapenprogramma onderwerp van aandacht. De veiligheidstaak bestaat uit activiteiten die gericht zijn op het tegengaan van verwervingsactiviteiten in of via Nederland door, of ten dienste van landen van zorg.

Ontwikkelingen

Kernwapens en overbrengingsmiddelen

Iran zet zijn nucleaire programma onverminderd voort en zegt hiermee uitsluitend civiele doeleinden na te streven. Het land heeft in 2011 de productie van uranium, dat tot een percentage van 20% is verrijkt, opgevoerd. Dit materiaal is echter ongeschikt voor gebruik in een kernwapen. In november 2011 heeft het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) in één van zijn periodieke rapportages zijn zorgen geuit over de mogelijk militaire dimensies van het Iraanse nucleaire programma. Belangrijkste bevinding in 2011 van het IAEA was dat Iran activiteiten heeft verricht die relevant zijn voor de ontwikkeling van een nucleair explosief. Tot 2003 heeft dit volgens het Agentschap plaatsgevonden binnen een gestructureerd programma. Sommige activiteiten zijn mogelijk na 2003 voortgezet. De activiteiten die Iran voor 2003 heeft uitgevoerd, zijn te relateren aan alle aspecten van een kernwapenprogramma, namelijk splijtstofproductie, kernwapentechniek en de ontwikkeling van een kernkop voor een ballistische raket. De UCP beoordeelt het IAEA-rapport als volledig en zorgvuldig afgewogen. De UCP heeft de ontwikkelingen rondom het Iraanse nucleaire programma nauwlettend gevolgd. Mede hierdoor is de UCP beter in staat de voortgang en de mogelijke toekomstige ontwikkelingen binnen het Iraanse nucleaire programma te duiden.

Iran heeft een actief ruimtevaartprogramma. Binnen dit programma wordt onder andere gewerkt aan raketten voor de lancering van satellieten. Dit programma draagt een civiel karakter. Wel kan opgedane ervaring en kennis worden toegepast in het Iraanse programma voor ballistische raketten, dat militair van aard is. Het ruimtevaartprogramma vertoont de laatste jaren substantiële vooruitgang. Zo heeft Iran in 2011 succesvol een satelliet in een baan om de aarde gebracht. Dit was de tweede succesvolle lancering van een satelliet door Iran. In het kader van zijn ballistische raketprogramma maakte Iran in 2011 bekend dat het in februari van dat jaar twee ballistische raketten heeft gelanceerd over een afstand van 1900 km die beiden in de Indische Oceaan terecht zijn gekomen.

Chemische en biologische wapens

Syrië beschikt over een actief chemisch wapenprogramma. Door de opstand, die in maart 2011 begon, is het risico ontstaan dat deze chemische wapens in handen vallen van derden. Tot op heden zijn er geen aanwijzingen dat een dergelijke gebeurtenis heeft plaatsgevonden.

Verwerving van relevante kennis, apparatuur en materialen

De UCP verricht onderzoek naar openlijke of heimelijke verwerving van relevante kennis, apparatuur, materialen en grondstoffen in of via Nederland door of ten behoeve van landen van zorg. Zo vond, evenals in voorgaande jaren, onderzoek plaats naar verdacht gedrag van zakenlieden en kleine handelsbedrijven. Bij dergelijk onderzoek werkt de UCP nauw samen met het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en met uitvoeringsinstanties als de douane en de opsporingsdienst FIOD. In een aantal gevallen in 2011 heeft dit ertoe geleid dat een zending van proliferatiegevoelige zaken niet doorging of kon worden stopgezet. Waar nodig werden beleidsinstanties of opsporingsdiensten op de hoogte gebracht van onderzoeksuitkomsten. Daarnaast

hebben de diensten in het kader van hun bewustwordingstaak specifieke bedrijven en instellingen voor wetenschappelijk onderwijs gewezen op proliferatiegerelateerde risico's. De UCP zal ook in 2012 extra aandacht besteden aan de mogelijke verwerving van kennis, technologie, materialen en grondstoffen door Iran.

Exportcontrole

De UCP heeft een belangrijke ondersteunende taak bij de uitvoering van het Nederlandse exportcontrolebeleid betreffende '*dual use*'-goederen. Aanvragen voor exportvergunningen van deze goederen naar landen van zorg worden geregeld aan de UCP voorgelegd. De UCP onderzoekt wat bekend is over de afnemer en eindgebruiker en over eventuele tussenstations. In voorkomende gevallen geeft de UCP eveneens een oordeel of inschatting over de bruikbaarheid van kennis en goederen in programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. De UCP licht het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in over haar bevindingen. Dat ministerie voegt deze informatie samen met eigen en van andere partijen verkregen informatie en beslist vervolgens op de aanvraag.

Activiteiten en resultaten

Door een sterke zelfstandige informatiepositie met betrekking tot de landen van zorg en door intensieve samenwerking met buitenlandse collega-diensten was de UCP in staat de regering te voorzien van relevante inlichtingenproducten. De UCP heeft 65 inlichtingenrapportages en bijzondere briefings uitgebracht die voornamelijk waren gericht aan de ministers van Defensie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Met het oogmerk bewustwording en beveiligingsbevordering werden 35 bedrijven en instituten bezocht. In het kader van de exportcontrole door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie hebben de MIVD en AIVD in 63 gevallen informatie verstrekt aan dat ministerie.

Door haar deelname aan innovatieve internationale samenwerkingsprojecten en door haar inbreng bij analytische uitwisseling was de UCP in 2011 een gewaardeerde samenwerkingspartner van verschillende buitenlandse collega-diensten.

Militaire techniek

Het volgen van militairtechnologische ontwikkelingen is voor de MIVD van belang om een inschatting te kunnen maken van de dreiging van bestaande en toekomstige conventionele wapensystemen in (potentiële) risicolanden en inzetgebieden. Hiermee ondersteunt de MIVD de militaire en ambtelijke leiding van Defensie bij de besluitvorming voor en tijdens crisisbeheersingsoperaties en in het kader van de verwerving van materieel en overige middelen. In 2011 besteedde de MIVD aandacht aan de belangrijkste producenten van moderne wapensystemen en wapentechnologie, waaronder Rusland, China en Iran. De MIVD volgde tevens de ontwikkelingen op het gebied van fundamentele en toegepaste fysica en technologie, voor zover deze van invloed kunnen zijn op militaire platforms, wapens en wapensystemen en de uitvoering van militaire operaties. Hieronder worden de belangrijkste trends en ontwikkelingen in 2011 geschetst.

De desolate toestand van het eens zo machtige Russische militair-industrieel complex stond in 2011 volop in de schijnwerpers. In de Russische Federatie wordt nog op grote schaal voortgeborduurd op ontwerpen uit de jaren zeventig en tachtig. Ook de productiemiddelen zijn de afgelopen dertig jaar nauwelijks gemoderniseerd of vervangen. Te vaak moeten met verouderde machines moderne wapensystemen worden geproduceerd. Dit heeft gevolgen voor zowel de kwaliteit van de systemen als de productiesnelheid. Deze feiten geven aanleiding tot ernstige vraagtekens ten aanzien van door Moskou gehanteerde ambitieuze ontwikkelingsschema's en de capaciteit om de door het Kremlin gevraagde wapensystemen in voldoende aantallen te produceren.

De Chinese defensie-industrie heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld van een kopieerindustrie van vooral Sovjet-Russisch materieel naar een industrie die in staat is om zelfstandig wapensystemen te ontwikkelen en te produceren. In de sectoren waar nog onvoldoende technische kennis voorhanden is om bepaalde componenten te ontwikkelen, worden deze in andere landen (waaronder ook westerse) gekocht of in licentie in China gebouwd. Hierdoor kan China wapensystemen produceren die een moderne uitstraling hebben, tenminste gelijkwaardig, en waarschijnlijk ook goedkoper zijn dan vergelijkbare Russische wapensystemen. In sommige gevallen worden zelfs de specificaties en prestaties van westerse rivalen benaderd.

Ondanks dat er momenteel op bepaalde gebieden nog een technologische achterstand bestaat, zal de Chinese defensie-industrie zich verder blijven ontwikkelen en op (korte) termijn in staat zijn om volledig zelfstandig wapensystemen te ontwikkelen en te produceren. Deze systemen zullen over een groot exportpotentieel beschikken en vooral aantrekkelijk zijn voor landen in Afrika, Azië en Zuid-Amerika. Dit zal naar verwachting een negatief effect hebben op de export van wapensystemen vanuit de Russische Federatie.

Iran produceert en modificeert ten behoeve van zijn eigen strijdkrachten veel wapens en wapensystemen. Deze spelen een belangrijke rol in de publieke diplomatie van Teheran, om militaire kracht en weerbaarheid uit te stralen, prestige in binnen- en buitenland te verkrijgen en budgetten voor de ontwikkeling van militair materieel te verzekeren. De zelfvoorzieningcapaciteit van de Iraanse defensie-industrie wordt steeds benadrukt, mede in het licht van de sancties op het gebied van import van militaire technologie.

De wereldwijde inzet van allerlei vormen van geïmproviseerde explosieven, oftewel IED's (*Improvised Explosive Devices*) is in 2011 verder toegenomen. In bijdrage aan de defensiebrede *Counter Improvised Explosive Devices* (C-IED) inspanningen heeft de MIVD in 2011 informatie verzameld over, en technisch-wetenschappelijk onderzoek verricht naar, de samenstelling van zelfgemaakte explosieven (*Home Made Explosives*) die veelal de hoofdlading vormen van een IED. Dit onderzoek wordt in 2012 voortgezet.

Hoofdstuk 5 | Contra-inlichtingen

De contra-inlichtingentaak van de MIVD betreft het uitvoeren van onderzoeken en operaties naar dreigingen als gevolg van onder meer terrorisme, spionage, extremisme, subversie en sabotage tegen de defensieorganisatie in Nederland en daar waar de Nederlandse krijgsmacht in het buitenland actief is.

Internationaal terrorisme

Mede vanwege de Nederlandse deelname aan internationale militaire missies vormen Nederlandse militairen en burgers een potentieel doelwit voor terroristische aanslagen in het buitenland en in Nederland. Ook in 2011 is Nederland geconfronteerd met een dreiging van personen en/of groeperingen vanuit regio's (ver) buiten Nederland: de zogeheten exogene jihadistische dreiging. De MIVD doet onderzoek naar deze exogene jihadistische dreiging om een terroristische dreiging tijdig te kunnen onderkennen en zo bij te dragen aan de bescherming van Nederlandse defensiebelangen in Nederland en daarbuiten.

De MIVD heeft de Nederlandse deelname aan internationale militaire missies in 2011 ondersteund met contra-inlichtingenproducten door onderzoek te doen naar de verschillende regio's waar deze exogene dreiging zich manifesteert. In het Afghaans-Pakistaanse grensgebied zijn nog steeds jihadistische netwerken, waaronder kern al-Qa'ida, (AQ), actief. De MIVD heeft zijn onderzoek gericht op de samenwerking tussen de jihadistische organisaties in het Afghaans-Pakistaanse grensgebied én op de samenwerking tussen kern al-Qa'ida en gelieerde organisaties in onder andere Jemen, de Hoorn van Afrika en Noord-Afrika, voor zover Nederlandse of bondgenootschappelijke (militaire) belangen in het geding (kunnen) zijn.

Ontwikkeling internationaal terrorisme in voor de krijgsmacht relevante regio's

Grensgebied Afghanistan-Pakistan

In 2011 heeft de MIVD het onderzoek naar de aanwezigheid van jihadistische netwerken in het grensgebied tussen Afghanistan en Pakistan gecontinueerd. Deze netwerken bestaan onder andere uit AQ, de *Islamic Movement of Uzbekistan* (IMU), de Pakistaanse Taliban (TTP) en een aantal losse jihadistische groeperingen. Een aantal van deze netwerken vormt een dreiging voor Nederlandse militairen in Afghanistan, omdat zij deelnemen aan de *insurgency* in Afghanistan. Daarnaast vormen zij een dreiging tegen Nederland en Europa, omdat zij tevens de intentie hebben aanslagen te plegen in het Westen.

Door de opgevoerde druk in het grensgebied en het wegvallen van enkele belangrijke kopstukken, waaronder Osama bin Laden, is het netwerk van AQ op strategisch niveau een slag toegebracht. In het verleden is echter gebleken dat de dood van belangrijke netwerkleden niet tot grote verstoringen heeft geleid. De MIVD verwacht daarom dat het netwerk in staat blijft zich aan te passen aan veranderende omstandigheden en een dreiging, in de regio blijft vormen, ook voor Nederlandse militairen. Net zoals in 2010, hebben ook in 2011 verschillende westerse jihadisten deelgenomen aan de strijd in Afghanistan.

De MIVD zal de missie ook in 2012 blijven ondersteunen met Contra Terrorisme analyses en andere CI–producten.

Jemen

De voortzetting van de Nederlandse deelname aan internationale anti-piraterij operaties in de Golf van Aden en de inzet van de Koninklijke Marechaussee ter bescherming van de Nederlandse ambassadeur in Jemen heeft er toe geleid dat in 2011 de MIVD het onderzoek naar Jemen in het kader van contra-inlichtingen heeft geïntensiveerd.

De onrust in 2011 in Jemen had tot gevolg dat Al-Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) meer mogelijkheden kreeg zich te ontplooien. AQAS heeft zodoende terrein gewonnen in het zuiden van Jemen waar zij ongestoord kunnen trainen en operaties kunnen voorbereiden. Tevens kunnen zij het gebied gebruiken als safe haven.

De MIVD constateert dat in 2011 AQAS de nadruk vooral heeft gelegd op de situatie in Jemen zelf. Tegelijkertijd heeft AQAS waarschijnlijk de samenwerking met andere terroristische organisaties, zoals al-Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) en al-Shabaab, (Somalië) geprobeerd te intensiveren. Daarom acht de MIVD het waarschijnlijk dat AQAS zijn vizier in de toekomst ook weer zal richten op westerse (militaire) belangen binnen en buiten de regio.

De in 2010 door de MIVD geconstateerde ontwikkeling dat AQAS individuele westerse jihadisten aanspoort aanslagen in eigen land uit te voeren, heeft zich in 2011 voortgezet. Hiervoor gebruikte AQAS in 2011 onder andere het online tijdschrift Inspire, dat weerklank vindt bij radicale moslims in het Westen.

Noord-Afrika

In 2011 namen Nederlandse militairen deel in het kader van de handhaving van de no-fly zone en het embargo boven Libië aan de door de NAVO geleide Operatie Unified Protector. Ook namen Nederlandse militairen deel aan multinationale oefeningen in onder meer Mali, Burkina Fasso en Senegal. Het Korps Commandotroepen heeft in 2011 deelgenomen aan de multinationale oefening

Operatie Flintlock, die onder toezicht van het Amerikaanse AFRICOM in de Sahel werd gehouden. Om voorgaande redenen en vanwege de mogelijke dreiging tegen defensiebelangen in Nederland heeft de MIVD onderzoek gedaan naar AQIM en andere terroristische groeperingen in Noord-Afrika.

De opstanden in Noord-Afrika waren belangrijke ontwikkelingen in 2011. AQIM deed in die periode een oproep de opstandelingen te ondersteunen in Tunesië en Libië. AQIM heeft zich in 2011 opnieuw toegelegd op het ontvoeren van westerse personen om daarmee aanzienlijke bedragen aan losgeld te genereren. Daarbij zijn aan de landen van herkomst van de ontvoerden soms ook politieke eisen gesteld. Op 25 november 2011 werd in Timboektoe (Mali) een Nederlander door AQIM ontvoerd, tegelijk met twee andere toeristen.

De MIVD zal de activiteiten van AQIM in Noord-Afrika en de Sahel blijven volgen.

Hoorn van Afrika

De Nederlandse krijgsmacht neemt deel aan internationale anti-piraterij operaties in de Golf van Aden en voor de Somalische kust. De MIVD ondersteunt deze operaties door onderzoek te doen naar de terroristische dreiging in en vanuit Somalië in de regio.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 2 is al-Shabaab in 2011 de controle kwijtgeraakt over bepaalde gebieden in Somalië en is zich meer dan voorheen gaan richten op asymmetrische vormen van oorlogvoering. Dit houdt onder andere het gebruik in van IED's gericht tegen troepen van de missie van de Afrikaanse Unie in Somalië (AMISOM) en de overgangsregering (TFG) en acties tegen regeringsobjecten. Al-Shabaab blijkt daarbij nog steeds in staat grootschalige aanslagen uit te kunnen voeren in Mogadishu.

Eind 2011 hebben Somaliërs voor het eerst Europeanen ontvoerd vanaf Keniaans grondgebied. Naar aanleiding hiervan vielen de Keniaanse strijdkrachten Zuid-Somalië binnen. Al-Shabaab heeft vervolgens gedreigd met aanslagen in Kenia. Kort daarna vonden daadwerkelijk aanslagen plaats in Nairobi. De dader heeft aangegeven banden te hebben met al-Shabaab. Naast Kenia worden ook Burundi en Uganda door al-Shabaab bedreigd met aanslagen, vanwege hun bijdrage aan AMISOM.

Zoals ook in voorgaande jaren de MIVD al constateerde, wordt Somalië nog steeds gezien als aantrekkelijk strijdtoneel van de jihad. Ondanks de hongersnood in het zuiden van het land lijken in 2011 zich nog steeds jihadisten met uiteenlopende nationaliteiten naar Somalië te begeven. Hoewel er aanwijzingen zijn voor frictie tussen delen van al-Shabaab en de buitenlandse strijders in Somalië, heeft dit nog niet geleid tot een massale uittocht of het opdrogen van de instroom.

Daarnaast lijken contacten te bestaan tussen al-Shabaab en terroristische groeperingen buiten Somalië, zoals AQIM en AQAS. In Somalië zelf kreeg de aan al-Shabaab gelieerde organisatie al-Qa'ida in Oost-Afrika in juni 2011 de dood van hun leider Fazul Mohammed te verwerken. De dood van deze leider komt bovenop eerdere tegenslagen waardoor de slagkracht van al-Qai'da in Oost-Afrika het laatste jaar verder lijkt te zijn afgenomen.

De MIVD acht het waarschijnlijk dat Somalië aantrekkelijk zal blijven voor jihadisten uit het Westen zolang al-Shabaab kan beschikken over een territoriale basis in het land. De bereidheid van de Somalische diaspora om fysiek of financieel bij te dragen aan de strijd zal, vanwege de militaire aanwezigheid van Keniaanse, Ugandees/Arabische en Ethiopische troepen op Somalisch grondgebied - een buitenlandse vijand -, waarschijnlijk toenemen.

Europa

Vanwege de Nederlandse militaire presentie op de Balkan heeft de MIVD in 2011 onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van terroristische netwerken daar. In de Balkan zijn nog steeds enkele netwerken actief die handelen vanuit een radicaal islamitische geloofsovertuiging. Hoewel leden van deze netwerken in het verleden de intentie hebben geuit acties te ondernemen tegen de internationale aanwezigheid op de Balkan hebben er nooit noemenswaardige incidenten plaatsgevonden. De beschieting van de Amerikaanse ambassade in oktober 2011 toonde voor het eerst aan dat individuen, mogelijk afkomstig uit deze netwerken, daadwerkelijk bereid zijn internationale doelwitten op de Balkan aan te grijpen.

Omdat Nederland ook in 2012 een presentie in de Balkan houdt, zal de MIVD de ontwikkelingen op de Balkan op het gebied van Contra Terrorisme blijven monitoren.

Spionage

De dreiging van spionage was voor Defensie in 2011 nog even actueel als in voorgaande jaren. Binnen Defensie wordt spionage omschreven als ongeoorloofde vergaring van informatie of ongewenste beïnvloeding, door zowel statelijke als non-statelijke actoren, die op enigerlei wijze een bedreiging kunnen vormen voor het optreden van de krijgsmacht in nationaal of internationaal verband, voor de defensie-industrie of voor militair bondgenootschappelijke organisaties als de NAVO.

Defensie heeft in 2011, evenals in voorgaande jaren, ook buiten Nederland, in inzetgebieden en in het Caribisch Gebied, te maken gehad met situaties waarin spionage een bedreiging vormde voor de veiligheid van medewerkers of de missie. Te denken valt aan compromittatie van operationele informatie met betrekking tot het optreden bij piraterijbestrijding en het uitlekken van informatie over counter-drug operaties van Defensie in het Caribisch Gebied.

Spionage speelt zich in toenemende mate ook in het virtuele domein af. De aan de opkomst van het internet verbonden fenomenen cyber warfare en cyber espionage beslaan een omvangrijk terrein, uiteenlopend van fraude bij internetbankieren tot strategische infiltraties in netwerksystemen van overheidsinstanties. Inspelend op de toegenomen dreiging die uitgaat van digitale oorlogsvoering en digitale spionage, zijn verschillende lidstaten van de NAVO ertoe overgegaan de eigen inspanningen op het gebied van cyber defence op te voeren. Ook Defensie levert een grotere inspanning op dit terrein en de MIVD speelt daarin een belangrijke rol.

Ontwikkelingen

Buiten de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van spionage in het virtuele domein, werd Defensie in 2011 ook geconfronteerd met een voorval van klassieke spionage, dat overigens tijdig kon worden verstoord. Eind 2011 werd een voormalig militair in eerste aanleg veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf wegens het voorhanden hebben van staatsgeheime informatie en het voorbereiden van de verkoop daarvan aan een vreemde mogendheid.

Het in kaart brengen van de bewegingen van vreemde inlichtingendiensten vergt een voortdurende inspanning. Contraspionage-operaties kenmerken zich door een lange looptijd die veelal meerdere jaren omvat. Door de geografische positie van Nederland en de ervaring dat inlichtingenofficieren zich weinig gelegen laten liggen aan staatsgrenzen, vinden contra-operaties meestal in nauwe samenwerking met buitenlandse partnerdiensten plaats. Op zijn beurt participeert de MIVD in operaties die hun zwaartepunt in het buitenland hebben. Het jaar 2011 vormde hierop geen uitzondering ten opzichte van voorgaande jaren. Het vertrouwelijke en gevoelige karakter van alle contraspionageactiviteiten beperkt de MIVD in het naar buiten brengen van gedetailleerde informatie hierover. Zelfs indien een operatie eenmaal is afgesloten, zal er doorgaans om overwegingen van diplomatieke aard geen ruchtbaarheid aan worden gegeven.

Buitenlandse inlichtingendiensten hebben de laatste jaren in Nederland vooral de nadruk gelegd op het vergaren van economische en technologische informatie in plaats van zuiver militair-strategische inlichtingen zoals slagordes. Technologieën die worden toegepast in radar- en commando- en controlesystemen, in het JSF-project en bij de uitrusting van onderzeeboten staan in de belangstelling van buitenlandse inlichtingendiensten.

Vooruitblik 2012

Ten behoeve van de nationale veiligheid dient de MIVD ook in 2012 en in de jaren daaropvolgend, alert te blijven op de ongenode belangstelling van buitenlandse inlichtingendiensten voor de specialistische kennis en de hoogwaardige technologie waarover Defensie en de Nederlandse defensie-industrie beschikken. Dit houdt in dat Contraspionage-operaties van de MIVD ook in de komende jaren van groot belang blijven voor Defensie.

Een andere ontwikkeling is een verhoogd risico voor spionage bij de uitbesteding van Defensieactiviteiten aan particuliere instanties. Onder druk van de bezuinigingen op Defensie zal het in de toekomst vaker voorkomen dat organisaties die zich ten dele of geheel in buitenlandse handen bevinden, worden belast met ondersteunende taken voor Defensie. Voorbeelden zijn buitenlandse commerciële maatschappijen die het transport van materieel van en naar uitzendgebieden verzorgen of beveiligingsbedrijven die worden ingezet voor het bewaken van militaire installaties. Zeker in missiegebieden is gebleken dat het inhuren van particuliere organisaties Defensie voor een uitdaging stelt waar het gaat om het afdoende afschermen van gerubriceerde informatie.

Het in de afgelopen twee decennia sterk toegenomen belang van digitale gegevensdragers, mobiele telefonie en het internet voor het bewaren en verspreiden van informatie, heeft als ongewenst neveneffect de opkomst van digitale spionage met zich meegebracht. De schade die door middel van digitale spionage kan worden toegebracht aan zowel particulieren als aan strategische en kennisintensieve organisaties, zoals Defensie en de defensie-industrie, is omvangrijk. Het nemen van adequate beschermingsmaatregelen tegen digitale spionage vormt dan ook één van de speerpunten van Defensie voor de komende jaren. Niettegenstaande de bezuinigingen waarmee Defensie wordt geconfronteerd, zal worden ingezet op de verdediging van digitale informatie- en communicatienetwerken om bijvoorbeeld de inzetbaarheid van wapensystemen, sensoren en navigatiemiddelen te waarborgen. De MIVD zal een belangrijke bijdrage leveren aan de versterking van de capaciteit van Defensie op het gebied van cyber operaties en de cyber-aspecten van industrieveiligheid.

Rechts-extremisme

Rechts extremisme binnen de defensieorganisatie kan de paraatheid en veiligheid van de krijgsmacht in gevaar brengen. Het is daarom belangrijk dat binnen de organisatie personen of groepen

die het rechts-extremistische gedachtegoed aanhangen, dan wel (actief) steun verlenen aan rechts-extremistische partijen en organisaties, tijdig worden onderkend. De MIVD verricht in dit verband onderzoek op basis van ontvangen meldingen die te relateren zijn aan rechts-extremistische uitingen of gedragingen en onderneemt actie indien nodig. Ook in 2012 zal de MIVD alle (incident-) meldingen op het gebied van rechts-extremisme onderzoeken.

Antimilitarisme

Zoals de laatste jaren gebruikelijk is blijven de antimilitaristen en vredesactivisten geïnspireerd door thema's als inzet van de krijgsmacht, kernwapens, wapenhandel en werving van defensiepersoneel. In de politieke besluitvormingsfase zijn demonstraties gehouden tegen de missie in Kunduz en de inzet van F16's boven Libië. De MIVD onderzoekt activiteiten organisaties of personen die vanuit links-extreem gedachtegoed afbreuk (kunnen) doen aan het functioneren van de defensieorganisatie, de defensie-industrie of van bondgenoten die aanwezig zijn op Nederlands grondgebied. De aandacht richt zich vooral op individuen en groepen die met vernielacties hun onvrede met Defensie en aan Defensie gerelateerde zaken kenbaar maken. De acties hebben in 2011 een demonstratief karakter gehad en leverden over het algemeen slechts in een enkel geval hinder op. Er zijn geen vernielingsacties geconstateerd. In twee gevallen is Defensieterrein illegaal betreden door hekwerk te vernielen met bewoning als oogmerk (kraak).

De verwachting is dat, ondanks de afname, antimilitaristen en vredesactivisten ook in 2012 hun acties tegen Defensie zullen voortzetten. De MIVD blijft daarom de ontwikkelingen volgen om potentiële schade aan defensiebelangen te beperken.

Radicalisering

Om de negatieve effecten van islamitisch radicalisme op de Nederlandse krijgsmacht tegen te gaan onderzoekt de MIVD meldingen aangaande mogelijk geradicaliseerde defensiemedewerkers. Tevens wordt onderzoek gedaan naar meldingen over islamitische radicalen van buiten de organisatie die het mogelijk voorzien hebben op personeel of objecten van Defensie.

Uit onderzoek naar meldingen aangaande islamitisch radicalisme is niet gebleken dat Defensie in 2011 is blootgesteld aan een georganiseerde radicaal islamitische dreiging. Het merendeel van de meldingen die in 2011 zijn onderzocht betrof potentiële dreiging van de kant van mogelijk geradicaliseerde individuen.

Zolang de inzet van de Nederlandse krijgsmacht in islamitische landen op het huidige niveau blijft, ligt het niet voor de hand dat de radicaal islamitische dreiging richting Defensie in Nederland zal toenemen. Als gevolg van publieke uitlatingen of andere vormen van expressie waarbij in de ogen van moslims de islam wordt beledigd, kan de dreiging richting de Nederlandse krijgsmacht echter toenemen.

Hoofdstuk 6 | Veiligheidsbevordering

De veiligheids(bevorderende) taak van de MIVD richt zich niet alleen op de krijgsmacht, maar ook op de defensie-industrie. Dit gebeurt door het geven van adviezen op het gebied van personele, materiële en gegevensveiligheid. Tevens verricht de MIVD onderzoek om de veiligheid, paraatheid en inzet van de krijgsmacht te kunnen waarborgen.

Meldingen van veiligheidsincidenten

De MIVD heeft in 2011 ruim tweeduizend meldingen van veiligheidsincidenten ontvangen en geanalyseerd. Deze meldingen waren onder andere te relateren aan extremisme, activisme, informatieveiligheid, ongewenste telefonie en/of e-mail, integriteit, opvallende personen, opvallende belangstelling, contacten met landen met verhoogd risico, bommeldingen en verdachte pakketjes, personele veiligheid, spionage, sabotage, terrorisme en informatieveiligheid. Meldingen aangaande veiligheidsincidenten die in verband kunnen worden gebracht met contra inlichtingen, zijn door de MIVD nader onderzocht. Indien van toepassing is de informatie gedeeld met andere instanties zoals de Beveiligingsautoriteit Defensie (BA), de KMar en/of de Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID).

Industrieveiligheid

Industrieveiligheid betreft de beveiliging van personeel, materieel en gegevens bij civiele bedrijven die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of vitale defensieopdrachten voor Defensie of buitenlandse opdrachtgevers: de zogenoemde defensieorderbedrijven. Eind 2011 had de MIVD circa 550 defensieorderbedrijven in portefeuille.

De MIVD verstrekt adviezen over de implementatie van de voorgeschreven beveiligingseisen en oefent controle uit op de naleving van het beleid. In 2011 heeft de MIVD in dat kader 167 bedrijven bezocht en zijn vier integrale bedrijfsaudits uitgevoerd. Tevens heeft de MIVD in het kader van aanbesteding en realisatie van defensieopdrachten 60 bedrijven toegevoegd aan de lijst van defensieorderbedrijven. In verband met de toenemende dreiging op het gebied van digitale spionage is daarbij veel aandacht besteed aan de beveiliging van de ICT-omgeving.

De MIVD heeft in 2011 wederom invulling gegeven aan het verzoek van het bedrijfsleven om beveiligingsfunctionarissen van een aantal belangrijke bedrijven meer inzicht te geven in de onderwerpen contraspionage en contraterrorisme. Daarnaast zijn in samenwerking met de AIVD veiligheidsbriefings verzorgd voor drie defensieorderbedrijven. Deze briefings stonden in het teken van de zogenoemde Kwetsbaarheidsanalyse Spionage (KWAS) en hadden ondermeer tot doel de bedrijven te informeren over veiligheidsrisico's verbonden aan het zaken doen met buitenlandse afnemers en het maken van buitenlandse dienstreizen.

In samenwerking met het Defensie Inlichtingen- en Veiligheidsinstituut (DIVI) is een training verzorgd voor beveiligingsfunctionarissen van defensieorderbedrijven. Daarnaast organiseerde de MIVD in 2011, evenals in voorgaande jaren, de jaarlijkse relatiedagen voor beveiligingsfunctionarissen van defensieorderbedrijven. Deze dagen vonden dit jaar plaats op het terrein van de Legerplaats Oldebroek, waar lezingen en presentaties werden verzorgd door de AIVD, het toenmalige 103 ISTAR-bataljon (thans JISTARC) en de Afdeling Beproevingen Wapensystemen en Munitie. Voorts heeft de MIVD bijgedragen aan de deelname van Defensie aan de NIDV beurs te Rotterdam, de jaarlijks terugkerende beurs van bedrijven die actief zijn op het gebied Defensie en Veiligheid.

Samen met de BA zijn de werkzaamheden gecontinueerd die moeten leiden tot de herziening van de Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten (ABDO). Voor de herziening van het daaraan ten grondslag liggende Defensie Beveiligingsbeleid (DBB) en de daaruit voortvloeiende uitvoeringsbepaling met betrekking tot industrieveiligheid zijn concepten opgesteld. Op basis hiervan kan met het opstellen van de concepttekst voor herziening van de ABDO worden gestart. Naast de BA en de MIVD draagt ook de AIVD hieraan bij om het document een overheidsbrede toepassing te geven. De industrie en overheid worden uitgenodigd vertegenwoordigers te leveren voor een klankbordgroep. Er wordt naar gestreefd het eerste concept voor de herziene ABDO eind 2012 af te ronden.

Ook in 2011 heeft de MIVD regelmatig overleg gevoerd met de Defensie Materieel Organisatie (DMO) over mogelijke bezwaren tegen export van sensor-, wapen-, communicatie- en radarsystemen evenals de daaraan gerelateerde technologie. Daarnaast heeft de MIVD in nauwe samenwerking met de DMO adviezen verstrekt aan bedrijven die deelnemen aan het NAVO Helikopter project (NH-90).

Ontwikkelingen

Evenals in 2010 ontplooien steeds meer defensieorderbedrijven activiteiten in het buitenland. Een aantal defensieorderbedrijven heeft daartoe vestigingen in het buitenland geopend. Dit brengt veiligheidsrisico's met zich mee. De Nederlandse industrie heeft mede daarom een blijvende behoefte aan voorlichting over de beveiliging van personeel, materieel en informatie. De MIVD en AIVD voorzien in die behoefte.

De Nederlandse defensie-industrie weet zich in toenemende mate geconfronteerd met cyberactiviteiten tegen hun ICT-infrastructuur. In samenwerking met de AIVD wordt ook hieraan aandacht besteed.

Luchtfotografie

De MIVD draagt nog steeds zorg voor de uitvoering van het Koninklijk Besluit (KB) Luchtfotografie, waarin het maken van opnamen vanuit luchtvaartuigen aan een vergunningplicht is onderworpen. In 2011 is verder bezien of het KB voor de beveiliging van militaire objecten nog toegevoegde waarde heeft. Inmiddels is geconcludeerd dat het huidige KB door technologische ontwikkelingen is achterhaald en niet meer handhaafbaar is. Begin 2012 is de procedure gestart die moet leiden tot intrekking van dit KB.

Request for Visit

De MIVD behandelt *Requests for Visit* en verstrekt clearances voor Nederlandse defensiemedewerkers die een dienstreis naar het buitenland maken, alsook voor buitenlanders die in Nederland een defensielocatie willen bezoeken. In 2011 zijn circa 1400 uitgaande en 320 inkomende *Requests for Visit* verwerkt. De AIVD behandelt de *Requests for Visit* voor buitenlandse bezoekers aan, en voor reizigers vanuit, de Nederlandse defensie-industrie. In 2011 is besloten deze taak over te hevelen naar de MIVD teneinde een eenduidig aanspreekpunt te creëren. In 2012 wordt dit besluit uitgevoerd.

Personele Veiligheid

Veiligheidsonderzoeken

De MIVD is bij wet (Wvo) belast met de uitvoering van veiligheidsonderzoeken naar (aspirant-) vertrouwensfunctionarissen bij het Ministerie van Defensie en een deel van de defensieorderbedrijven. Voor aanstelling op een vertrouwensfunctie is een verklaring van geen bezwaar (VGB) noodzakelijk. Een VGB wordt afgegeven als op basis van een veiligheidsonderzoek niet blijkt dat er sprake is van onvoldoende waarborgen dat de (aspirant-) vertrouwensfunctionaris onder alle omstandigheden de uit de vertrouwensfunctie voortvloeiende plichten getrouwelijk zal volbrengen. Naast initiële onderzoeken naar sollicitanten en personeel dat in aanmerking komt voor een vertrouwensfunctie op een hoger veiligheidsmachtigingsniveau, voert de MIVD periodiek hernieuwde onderzoeken uit. Doorgaans gebeurt dit om de vijf jaar. Ook worden incidenteel hernieuwde veiligheidsonderzoeken ingesteld wanneer gegevens ter kennis van de MIVD komen die hiertoe aanleiding geven. Binnen het Ministerie van Defensie zijn commandanten verplicht relevante incidenten aan de MIVD te melden.

Het aantal aangevraagde veiligheidsonderzoeken bedroeg in 2011 circa 14 duizend. Dit is een lager aantal dan in voorgaande jaren. De oorzaak hiervan ligt ondermeer in de vacaturestop, beperkte doorstroom van personeel en vraagdemping (onderzoeken voor vertrouwensfuncties op veiligheidsmachtigingsniveau B en C om de tien in plaats van vijf jaar). In 2011 zijn vijftien VGB's geweigerd en zeven ingetrokken.

Ondanks alle extra inspanningen voldoet de MIVD nog niet aan de in de Wet veiligheidsonderzoeken gestelde eis dat veiligheidsonderzoeken binnen acht weken na binnenkomst dienen te zijn afgerond. Van het aantal in 2011 daadwerkelijk uitgevoerde onderzoeken[1] is 74 procent binnen acht weken afgerond. De forse achterstanden uit het verleden worden niettemin ingelopen. In 2011 is het aantal onderzoeken dat langer dan acht weken liep met 38 procent gereduceerd (van 3014 onderzoeken op 1 januari 2011 naar 1865 onderzoeken op 1 januari 2012). Deze daling is te danken aan de voortgezette procesautomatisering, aan het hanteren van een verhoogd risicomanagement en aan een afnemend aantal nieuwe aanvragen. Een snellere daling wordt belemmerd door de toenemende complexiteit van onderzoeken en vooral de beperkte personele vulling van de bureaus die zich binnen de MIVD bezighouden met veiligheidsonderzoeken.

Bezwaarschriften en beroepszaken Wvo

Tegen het weigeren dan wel intrekken van de VGB kan door betrokkene bezwaar en beroep worden aangetekend. In 2011 zijn in totaal 30 bezwaarschriften afgedaan. Hiervan zijn twintig bezwaarschriften in 2010 ingediend en tien bezwaarschriften in 2011. Ten opzichte van 2010 (23) zijn daarmee in 2011 beduidend minder bezwaarschriften ingediend. Van de 30 afgehandelde bezwaarschriften zijn er negen zonder tussenkomst van de Bezwarencommissie veiligheidsonderzoeken defensie (hierna: bezwarencommissie) afgedaan. De resterende 21 bezwaarschriften zijn met tussenkomst van de bezwarencommissie afgedaan.

Van de negen bezwaarschriften zonder tussenkomst van de bezwarencommissie is tweemaal door betrokkene het bezwaarschrift ingetrokken. Viermaal is een bezwaarschrift niet-ontvankelijk verklaard, waarvan éénmaal wegens termijnoverschrijding, en driemaal omdat er geen sprake was van een besluit. Driemaal is een bezwaarschrift gegrond verklaard omdat de weigering van de VGB was gebaseerd op een openstaand strafbaar feit. Na de veroordeling bleek dat betrokkene, gelet op de Beleidsregel, alsnog in aanmerking kwam voor een VGB omdat de hoogte van de strafmaat niet zodanig was dat hierdoor de VGB moest worden geweigerd of omdat betrokkene was vrijgesproken van het strafbaar feit.

[1] Daadwerkelijk uitgevoerde VGB-onderzoeken zijn de aangevraagde VGB-onderzoeken minus die VGB-onderzoeken die met een kantbrief terug zijn gezonden aan de aanvrager (bijvoorbeeld omdat de handtekening van de (aspirant-)vertrouwensfunctionaris ontbrak) en die VGB-onderzoeken die tussentijds zijn stopgezet (bijvoorbeeld omdat de functie is komen te vervallen).

DO NOT PUSH

FUNC
F
D
USB
7
AM
8
WFM
9
LSB
4
CW
5
NFM
6
PASS
2
SYST
1
PKR

Van de 21 bezwaarschriften die zijn afgedaan met tussenkomst van de bezwarencommissie heeft de bezwarencommissie in twaalf gevallen geadviseerd het bezwaar ongegrond te verklaren. De minister heeft in al deze gevallen het advies van de bezwarencommissie overgenomen. In acht gevallen heeft de bezwarencommissie geadviseerd het bezwaar gegrond te verklaren. Dit advies is in zes gevallen overgenomen. In de twee andere gevallen is het bezwaar - in afwijking van voornoemd advies - ongegrond verklaard. De bezwarencommissie heeft in één geval het bezwaar niet-ontvankelijk verklaard.

In 2011 is driemaal beroep aangetekend tegen een beslissing op bezwaar. Dit is een halvering ten opzichte van 2010. In één geval is het beroep ingetrokken omdat alsnog de VGB is afgegeven en in één geval is het beroep gegrond verklaard, maar heeft de rechtbank bepaald dat de rechtsgevolgen van het bestreden besluit geheel in stand dienen te blijven. In het derde geval wordt een uitspraak in 2012 verwacht. In 2011 heeft de rechtbank vijfmaal uitspraak gedaan inzake beroepen die in 2010 zijn ingesteld. In drie gevallen is het beroep ongegrond verklaard. In twee gevallen is het beroep gegrond verklaard. Hiertegen is in één geval hoger beroep ingesteld door de Minister van Defensie.

Ontwikkelingen 2011

Tot voor kort werd alleen bij het eerste veiligheidsonderzoek of bij een hernieuwd onderzoek de justitiële documentatie van een vertrouwenfunctionaris gecontroleerd. Omdat dit niet altijd afdoende bleek, is de MIVD in 2011 begonnen met het op regelmatige basis controleren van justitiële antecedenten van vertrouwensfunctionarissen (het zogeheten dynamiseren). Van vrijwel alle vertrouwensfunctionarissen bij Defensie zijn in 2011 deze antecedenten twee keer gecontroleerd. HALT straffen spelen hierbij geen rol, behalve als er ook sprake is van andere opgelegde straffen. Tot op heden is in 78 gevallen geconstateerd dat de justitiële documentatie van vertrouwensfunctionarissen aanleiding kan geven tot het intrekken van de VGB. Hiernaast worden bij uitzending de justitiële antecedenten van Defensiepersoneel extra gecontroleerd.

De *Beleidsregeling justitiële antecedenten bij veiligheidsonderzoeken Defensie* en de *Beleidsregeling justitiële antecedenten bij veiligheidsonderzoeken Koninklijke Marechaussee* worden samengevoegd en geactualiseerd. Deze nieuwe Beleidsregeling justitiële antecedenten treedt in 2012 in werking en zal de bestaande verschillen tussen de Kmar en de rest van Defensie verkleinen.

Daarnaast is in 2011 het beleid aangaande langdurig buitenlands verblijf vastgesteld. Hiermee is vastgelegd wanneer langdurig buitenlands verblijf van aspirant-vertrouwensfunctionarissen aanleiding geeft tot het weigeren van een VGB op basis van onvoldoende gegevens.

Voor zover een burgerfunctie niet langer als een vertrouwensfunctie behoeft te worden aangemerkt, wordt in plaats van het veiligheidsonderzoek volstaan met een door de functionaris te overleggen Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG). Met het Centraal Orgaan Verklaring Omtrent het Gedrag (COVOG) zijn in 2011 hierover afspraken gemaakt.

Vooruitblik 2012

De MIVD wil ten opzichte van 2011 het percentage afgeronde onderzoeken binnen acht weken verder verhogen. Verder verwacht de MIVD dat de herijking van het stelsel vertrouwensfuncties aan de hand van de Leidraad Vertrouwensfuncties en de daarbij behorende uitvoeringsbepalingen in 2012 haar beslag krijgt. In hoeverre dit zal resulteren in een afname van het aantal vertrouwensfuncties valt echter thans niet aan te geven. Tot slot is de MIVD voornemens meer aandacht te besteden aan voorlichting met betrekking tot zaken die (kunnen) leiden tot een (voornemen tot) weigering of intrekking van de VGB. Hierbij wordt gedacht aan het geven van voorlichting aan de Dienst Werving en Selectie en de HDP waar de opleiding Veiligheid en Vakmanschap is belegd.

Gegevensveiligheid

Op het gebied van (digitale) gegevensveiligheid draagt de MIVD bij door het uitvoeren van ICT-onderzoeken en Elektronische Veiligheidsonderzoeken. Deze onderzoeken kunnen zowel actief als reactief van aard zijn.

Wat betreft ICT-onderzoeken richt de MIVD zich in het bijzonder op zaken waarbij compromittatie van staatsgeheimen heeft, of zou kunnen hebben, plaatsgevonden. In het afgelopen jaar zijn meer ICT-onderzoeken dan vorig jaar uitgevoerd. Ook is de complexiteit van de onderzoeken toegenomen. Het betrof voornamelijk onderzoeken naar de rechtmatige aanwezigheid van gerubriceerd materiaal op diverse informatiedragers en het achterhalen van defensie gerelateerde informatie en persoonsgegevens op het internet.

De Elektronische Veiligheidsonderzoeken richten zich vooral op het controleren van de technische veiligheid van gespreksruimtes. In vergelijking met 2010 zijn het afgelopen jaar minder ruimtes aan een elektronisch veiligheidsonderzoek onderworpen. De verklaring voor de verminderde output is de teruggelopen personele vulling en de focus het afgelopen jaar op locaties in het buitenland waardoor veel reisuren ten koste gingen van productie-uren.

Eén van de belangrijkste constateringen van het afgelopen jaar binnen de ICT omgeving is dat het vertrouwen in een integere infrastructuur, waarbij men met zekerheid weet met wie men communi-

ceert, zeer eenvoudig kan worden geschaad. Het gebruik van een steeds grotere diversiteit aan communicatiemiddelen en het mobiele karakter daarvan maakt het waarborgen van de exclusiviteit van de daarmee verwerkte gegevens een wezenlijk punt van aandacht.

De verkrijgbaarheid van moderne afluister- en opnameapparatuur is sterk toegenomen. Dergelijke apparatuur is voor een ieder toegankelijk, o.a. via internet, en tegen een lage prijs. Hierdoor neemt de potentiële dreiging toe. Voor het professionele segment geldt nog steeds een zeer beperkte beschikbaarheid tegen hoge kosten.

De verwachting is dat, gezien bovengenoemde ontwikkelingen, de beveiliging van gegevens een steeds complexere zaak wordt en de kans op incidenten onveranderd hoog blijft. Technische aspecten van gegevensveiligheid blijven daarom voor de MIVD een belangrijk aandachtspunt.

Fakijst Wurde Ongave (PWO)

Hoofdstuk 7 | Ontwikkelingen op (contra)inlichtingen- en veiligheidsgebied

Verhoging kwaliteit van Inlichtingen en Veiligheid

Verbetering productkwaliteit

Binnen de MIVD is in 2008 een Devil's Advocate (DA) ingesteld met als doel de kwaliteit van de eigen (contra-) inlichtingenproducten en daaraan gekoppelde inlichtingenverzamelactiviteiten van de dienst beter te borgen. De Devil's Advocate neemt binnen de dienst een - van het lijnmanagement - onafhankelijke positie in en ressorteert direct onder de Directeur MIVD. De DA wordt in zijn werkzaamheden ondersteund door een onderzoeksteam van beperkte omvang. De DA treedt tevens op als adviseur van de Directie.

Met de inzet van de DA wil de MIVD in aanvulling op de reguliere kwaliteitszorg een kritische toetsing van de eigen producten, de daartoe gerealiseerde inlichtingenverwerving en de eigenstandige informatiepositie van de dienst te verzekeren. Het rapport van de Commissie van Onderzoek Besluitvorming Irak (Commissie Davids) van januari 2010 heeft het belang daarvan onderstreept.

Ook opleiding en onderwijs zijn een speerpunt in de werkzaamheden van de DA. In nauwe samenwerking met het Defensie Inlichtingen- en Veiligheidsinstituut (DIVI) en de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) stimuleert de DA het gebruik van wetenschappelijke analysetechnieken binnen de dienst. Samen met de NLDA wordt tevens gewerkt aan de totstandkoming van een I&V-opleiding op masters-niveau. Ook organiseert de DA vier maal per jaar een thema-seminar voor analisten.

Het DA-project heeft de afgelopen jaren positieve resultaten opgeleverd. Op een breed terrein zijn verbeteringen in het inlichtingenproces gerealiseerd. Daarbij gaat het onder meer om een betere toetsing en prioritering van de inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen en om een verbetering van de kwaliteit van de inlichtingenanalyses en de eindproducten.

In 2011 is 20% van de inlichtingenrapporten gereviewed en zijn Plannen van Aanpak voor op te stellen inlichtingenrapporten tegen het licht gehouden. Tevens is dit jaar een start gemaakt met reviews van CI-rapporten. Het aantal gereviewde rapporten of producten dat naar de mening van de DA in onvoldoende mate voldeed aan de eisen van de toetsingscriteria, valt binnen de norm van 10%.

Research & Development (R&D)

In 2011 is een aanvang gemaakt met het opstellen van een Research & Development (R&D) Beleidsplan MIVD, waarvan de afronding in 2012 zal plaatsvinden. Dit is vooral van belang om op een effectieve wijze de verbinding te maken met (inter-)departementale initiatieven op het gebied van R&D. De MIVD streeft ernaar gebruik te maken van de aanwezige kennis en kunde bij strategische partners zowel binnen als buiten het overheidsdomein. Om aan het behoeftestellingsproces meer sturing te geven wordt in 2012 intensiever aansluiting gevonden bij de Strategie-, Kennis en Innovatieagenda (SKIA) van Defensie.

Cyber operations

De MIVD heeft in 2011 actief bijgedragen aan de verdere beleidsontwikkeling ten aanzien van cyber binnen het ministerie van Defensie en het realiseren van de concrete doelstellingen op dit terrein. De ambitie van Defensie omvat in het bijzonder een krijgsmacht die in staat is cyberoperaties uit te voeren ter ondersteuning van het reguliere militaire optreden en het te allen tijde kunnen beschikken over een uitstekende inlichtingenpositie binnen het digitale domein. In de Kamerbrief "Defensie na de kredietcrisis" en in de defensiebegroting voor 2012 zijn investeringen opgenomen om inlichtingencapaciteiten op dit terrein aanzienlijk te versterken. In breder publiek-privaat belang heeft de MIVD in 2011 geparticipeerd in de kwartiermakersgroep voor de oprichting van het Nationaal Cyber Security Centrum.

De militaire toepassingsmogelijkheden in het digitale domein nemen snel toe en verscheidene krijgsmachten beschikken over operationele cybercapaciteiten of zijn deze aan het ontwikkelen. Bij een cyberaanval is het vaak moeilijk vast te stellen wie de veroorzaker is. De MIVD speelt een essentiële rol bij de attributie van cyberaanvallen die de nationale veiligheid (mogelijk) bedreigen en bij het in kaart brengen van de aard van de dreiging. De precieze taken van de MIVD op het gebied van cyber zijn ontleend aan de Wiv 2002. Deze hebben o.a. betrekking op het verhogen van de weerbaarheid van Defensie zelf en het voorkomen van activiteiten die de veiligheid of paraatheid van de krijgsmacht kunnen schaden. Cyber Security speelt daarnaast een zeer belangrijke rol bij het adviseren van en toezicht houden op de defensie-industrie. Ook is cyber van toenemend belang in de integrale (contra-)inlichtingenrapportages van de dienst.

Het benutten van het digitale domein, of cyberspace, als omgeving om voor de dienst relevante gegevens te verwerven, wordt computer network exploitation genoemd. Hierbij opereert de MIVD - op basis van wettelijke bevoegdheden - binnen het digitale domein, onder andere om tijdig dreigingen te ontdekken. Ook verschaft de dienst zich toegang tot systemen om gegevens over te kunnen nemen en worden relevante onderdelen van cyber space in kaart gebracht. Defensie zal in de toekomst ook offensieve capaciteiten ontwikkelen, waarbij anders dan bij inlichtingenoperaties, een militair effect wordt beoogd. Inzet hiervan geschiedt onder verantwoordelijkheid van de

Commandant der Strijdkrachten (CDS). Een eerste vereiste voor offensief optreden is het beschikken over de juiste inlichtingen en toegang tot systemen van opponenten. Ook worden voor offensief optreden vaak dezelfde technieken gebruikt als voor inlichtingendoeleinden. De MIVD zal de CDS in dit kader ondersteunen met inlichtingen, *know how* en bijzondere middelen.

In 2011 heeft de MIVD een kerngroep opgericht die bovenstaande activiteiten geïntegreerd uitvoert en vorm geeft aan de investeringen voor de komende jaren. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de Defensie *Taskforce Cyber* die vanaf 1 januari 2012 operationeel is. Voorts is er op dit terrein sprake van nauwe samenwerking met de AIVD (zie de paragraaf *Sigint-Cyber*-eenheid in hoofdstuk 8). Tot slot participeert de MIVD actief in het in januari 2012 opgerichte Nationaal Cyber Security Centrum en draagt zo bijvoorbeeld bij aan het Cyber Security Beeld Nederland.

Hooggerubriceerde netwerken

In 2011 heeft de MIVD verder gewerkt aan de accreditatie van haar hooggerubriceerde ICT-infrastructuur ATLAS (het "hoofdwapensysteem" van de MIVD). ATLAS zal eind 2012 gereed zijn voor accreditatie door de Beveiligingsautoriteit (BA). Het Ministerie is gestart met de ontwikkeling van de hooggerubriceerde ICT-infrastructuur, de Secure Werkplekdienst Defensie (SWD) binnen de geïntegreerde netwerk- en informatie-infrastructuur (NII). Gezien zijn kennis en ervaring met ATLAS, levert de MIVD, hier een grote bijdrage aan. Zodra de SWD op het juiste niveau is geaccrediteerd, zal de MIVD het daarvoor geëigende deel van de ATLAS omgeving migreren naar de SWD omgeving. De NII biedt de MIVD brede samenwerkingsmogelijkheden op strategisch, operationeel en tactisch niveau.

Geospatial Intelligence (Geoint)

Geospatial Intelligence zijn inlichtingen die zijn verkregen door de analyse van georuimtelijke informatie én beeldmateriaal (*Imagery Intelligence*, Imint). Wanneer geo-inlichtingen (in een geografische context geplaatste inlichtingen) en inlichtingen uit andere inlichtingenbronnen worden gefuseerd en integraal geanalyseerd, wordt correlatie van gegevens in plaats en tijd mogelijk. Hierdoor kunnen van complexe situaties coherente geografische, vierdimensionale, visualisaties worden gemaakt. De fusie en analyse van geo-inlichtingen met andere in een geografische context geplaatste inlichtingen heet *Geospatial Referenced Intelligence Fusion* (GRIF).

Door de verdere introductie van digitale systemen als het *Intelligence Support System* (ISS) en de ontwikkelingen van nieuwe operationele concepten als Geoint, *Recognized Environmental Picture* (REP) en *Joint Common Operational Picture* (J-COP) zal de afhankelijkheid en het belang van geografische informatie verder toenemen. Ook de brede introductie van onbemande vliegtuigen en nieuwe sensoren zal resulteren in grotere beschikbaarheid van beeldgegevens. Deze omvangrijke informatiestroom bevat eveneens relevante geografische informatie. Het expeditionaire optreden zal een grotere nadruk leggen op de samenwerking met andere landen om (vroegtijdig) over de vereiste geografische informatie te kunnen beschikken. In 2011 zijn door de MIVD op het gebied van internationale samenwerking belangrijke stappen gezet en is het netwerk uitgebreid. Binnen de MIVD is de implementatie van een ICT-infrastructuur en applicaties voor Geoint en Imint ter hand genomen. In 2012 zullen enkele capaciteiten operationeel worden en kunnen operaties beter worden ondersteund. De gewenste personele uitbreiding is in 2011 als gevolg van de bezuinigingen beperkt gebleven. Samenwerking met andere elementen in de Defensie I&V keten is daarom van nog groter belang.

Ontwikkelingen informatieverwerving en –verwerking

Open Source Intelligence (Osint)

De Wet op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 bepaalt dat, voordat de MIVD bijzondere bevoegdheden mag inzetten, eerst open bronnen moeten worden geraadpleegd. Het bureau Osint, dat de informatie ontsluit, beschikbaar stelt en verrijkt, is hiervoor verantwoordelijk. De informatie uit open bronnen, zoals ondermeer het *world wide web*, commerciële databases, wetenschappelijke literatuur maar ook steeds meer social media zoals *facebook, twitter en youtube*, is voor een groot deel bestemd voor de teams van de Afdeling Inlichtingen (AI) en de Afdeling Contra-Inlichtingen en Veiligheid (ACIV). Het jaar 2011 stond vooral in het teken van kwalitatieve verbetering van de dienstverlening en producten. De verbeteringen bestonden vooral uit intensivering van het klantencontact, monitoren van *social media* en meer aandacht voor vraaganalyse en bronnenonderzoek.

In 2011 zijn er 31.500 persbulletins geproduceerd om de MIVD-teams te informeren over actuele ontwikkelingen en is er digitale en niet-digitale informatie verworven. Voorts stelt bureau Osint dagelijks rapportages op, bestaande uit artikelen van vooraanstaande *denktanks*, en informatie uit *blogs* en fora, op specifieke incidenten en onderwerpen. Daarnaast bestond de Osint dienstverlening voor een belangrijk deel uit de beantwoording van researchopdrachten waarvoor diepteonderzoek is vereist en advisering op het gebied van Osint binnen en buiten de MIVD. Tot slot zijn er cursussen gegeven. 2012 zal nog meer in het teken staan van onderzoek naar informatie uit sociale media.

Imagery Intelligence (Imint)

De analyse van satelliet- en luchtbeelden wordt onder meer gebruikt bij het piraterijvraagstuk, het onderzoek naar de proliferatie van massavernietigingswapens en bij het monitoren van de relevante militaire ontwikkelingen in de landen waar de MIVD onderzoek naar doet. Waar in 2010 de eerste stap is gezet met het combineren van Imint met geografische informatie door middel van Geografisch Informatie Systemen (GIS), is in 2011 gestart met de verwerving van een robuust GIS en Imint-systeem. Begin 2012 zal de MIVD uitgerust zijn met dit systeem dat moet zorgen voor centrale opslag van GIS-data en rasterbeelden. Door gebruik te maken van deze systemen hebben analisten sneller toegang tot verschillende vormen van data waardoor ruimtelijke analyses (Geoint) mogelijk zijn.

Classified Intelligence (Classint)

In aansluiting op de open informatie, verwerft en ontsluit de MIVD Classint. Dit is gerubriceerde informatie uit externe militaire netwerken en bilaterale verbindingen die de MIVD onderhoudt met zuster- en partnerdiensten.,

In 2011 heeft de MIVD 345.000 gerubriceerde Classint-documenten ontsloten. Dit is een toename van 57% ten opzichte van 2010. De toename is mede te danken aan nieuw ontwikkelde applicaties die het mogelijk maken om documenten grotendeels geautomatiseerd te ontsluiten.

Classint is tevens verantwoordelijk voor het beheer en de optimalisatie van inlichtingen- en informatiestromen uit operatiegebieden. Daartoe heeft de MIVD in de inzetgebieden datamanagers geplaatst. Deze datamanagers zijn verantwoordelijk voor de lokale inlichtingen- en informatiestromen binnen het operatiegebied en staan zij garant voor een continue stroom aan inlichtingen vanuit het operatiegebied richting MIVD. Classint verzorgt de opleiding en coaching van deze datamanagers.

Signal Intelligence (Sigint)

Eén van de manieren waarop de MIVD zijn informatie verkrijgt, is de interceptie en verwerking van wereldwijde telecommunicatie, waaronder satellietsignalen en hoogfrequent radioverkeer. De daadwerkelijke interceptie van deze signalen uit de ether is ondergebracht bij de Nationale Sigint Organisatie (NSO). De NSO is een afdeling binnen de MIVD, maar voert de interceptie uit voor zowel de MIVD als de AIVD. De NSO beschikt over twee locaties in Nederland: het Satelliet Grondstation in Burum en het antenneveld voor interceptie van hoogfrequent radioverkeer in Eibergen. Daarnaast beschikt de NSO over Sigint -detachementen die in het buitenland informatie kunnen verzamelen. Dit gebeurt bijvoorbeeld in het kader van crisisbeheersingsoperaties.

Binnen de MIVD verwerkt de afdeling *Signals Intelligence* (AS) de ruwe intercepties. Op basis van lastgevingen worden de intercepties verwerkt tot halfproducten ten behoeve van de Afdeling Inlichtingen en de Afdeling Contra-Inlichtingen en Veiligheid. Voor het verwerkingsproces beschikt de AS over een eigen, hoogwaardige capaciteit op het gebied van linguïstiek, crypto- en signaalonderzoek, inhoudsanalyse, technische analyse en technische ondersteuning. Aangezien de interceptie van telecommunicatienetwerken een sterk internationaal karakter heeft, worden de activiteiten door de AS in nauwe samenwerking met buitenlandse *Signals Intelligence*-diensten gecoördineerd en uitgevoerd.

In 2011 heeft de CTIVD het toezichtsrapport uitgebracht inzake de inzet van SIGINT door de MIVD (CTIVD nr. 28, d.d. 23 augustus 2011). In dit rapport is een aantal kritische opmerkingen met bijbehorende aanbevelingen gemaakt. Op dit moment wordt binnen de MIVD hard gewerkt om de aanbevelingen in de werkprocessen over te nemen. Tevens is er in overleg met de AIVD een wetswijziging in voorbereiding, onder andere op het gebied van kabelgebonden interceptie, zoals verwoord in de kamerbrief van 23 december 2011.

De telecommunicatiewereld verandert snel, waarbij de MIVD niet kan achterblijven. Zo is voor communicatie het gebruik van internet en hierop gebaseerde communicatiestandaarden de afgelopen jaren sterk toegenomen. Om ontwikkelingen te kunnen blijven volgen, is de AS genoodzaakt om de middelen en verwerkingsprocessen geregeld aan te passen. De MIVD investeert daarom in een nieuw productieondersteuningssysteem. De aanschaf van dit systeem bevindt zich in de laatste fase van het verwervingstraject.

Human Intelligence (Humint)

Humint is een categorie inlichtingen die wordt verkregen uit informatie, verzameld of verstrekt door menselijke bronnen. De inzet van Humint is gebaseerd op de bijzondere bevoegdheden zoals omschreven in de Wiv 2002. De grote waarde van Humint ligt in de mogelijkheid om (in aanvulling op inlichtingen uit andere bronnen) inzicht te krijgen in de intenties van anderen. Humint kan bij uitstek een bijdrage leveren aan het in stand houden en uitbreiden van een eigen informatiepositie en draagt zo bij aan onafhankelijke beeld- en besluitvorming. Technologische ontwikkelingen zijn van invloed op de wijze waarop het inwinnen van informatie van menselijk bronnen nu en in de

nabije toekomst plaatsvindt. Dit betekent dat binnen het I&V-netwerk en met (inter)nationale partners op innovaties moet worden ingespeeld. Het uitwisselen van informatie en samenwerking binnen het I&V-netwerk en met partners is een essentiële voorwaarde om aan technologische ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden en zal in 2012 verder worden geïntensiveerd.

In het voorgaande is vaak gerefereerd aan diverse vormen van samenwerking om de taken doelmatig en doeltreffend te kunnen uitoefenen. Dit hoofdstuk geeft een meer specifiek overzicht van de vele gebieden waarop de MIVD als relatief kleine dienst samenwerkt op nationaal en internationaal gebied.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)

Een zeer belangrijke samenwerkingspartners van de MIVD is de AIVD. Deze samenwerking vindt op zowel nationaal als internationaal gebied plaats. Dit draagt bij aan het optimaal benutten van de capaciteiten van de twee diensten voor het realiseren van de doelstelling om een onafhankelijke informatiepositie te verwerven, te behouden en verder uit te bouwen. De MIVD en de AIVD vullen elkaar daarbij vanuit hun specifieke expertise aan. Deze samenwerking vindt al intensief plaats in de gezamenlijke teams TCG (zie ook hoofdstuk 4) en UCP (zie ook hoofdstuk 5) en is het afgelopen jaar ook op andere terreinen verder versterkt. De versterking van deze samenwerking is erop gericht om meer uniformering aan te brengen in de producten die de AIVD en MIVD uitbrengen, kennisdeling en uitwisseling van systemen te bevorderen en de effectiviteit voor de Inlichtingentaak Buitenland te verhogen. Tot slot is het gezamenlijke project op het gebied van Sigint en *Cyber* een goed voorbeeld van de intensivering van de samenwerking.

Nationale Sigint Organisatie (NSO)

De NSO is beheersmatig ondergebracht bij de MIVD en wordt gezagsmatig door de MIVD en AIVD gezamenlijk aangestuurd. De drie hoofdtaken van de NSO zijn: het voor de MIVD en de AIVD intercepteren van gegevens uit draadloze telecommunicatie, de uitvoering van onderzoek gericht op innovatie en continuïteit van de interceptie en de ontwikkeling en instandhouding van expeditionaire capaciteiten (Sigint-detachementen) voor bijvoorbeeld de inzet in crisisbeheersingsoperaties. De NSO geeft hiermee invulling aan de wettelijke taken van beide dienstenwaar het de artikelen 25, 26 en 27 van de Wiv 2002 betreft.

Sigint-Cyber eenheid

De AIVD en MIVD zijn in het najaar van 2011 een project gestart dat in 2012 moet leiden tot een gezamenlijke eenheid voor de verwerving van Sigint en *Cyber intelligence* (Cyberint). De nieuwe eenheid zal hoogwaardige Sigint en *Cyber* opbrengsten aan de MIVD en de AIVD leveren, waarmee de diensten in staat worden gesteld hoogwaardige (contra-) inlichtingenproducten op te stellen.

Een gezamenlijke Sigint-Cyber eenheid is om meerdere redenen wenselijk. In de eerste plaats zorgt het bundelen van krachten voor een effectievere inzet van de hoogwaardige technische expertise en communicatie-interceptiemiddelen waardoor de kwaliteit van de producten toeneemt. In de tweede plaats stelt de samenwerking de diensten in staat om in een technologisch complexe (en daarmee kostbare) omgeving te blijven innoveren en daarmee de informatiepositie te behouden.

De Nationale Sigint Organisatie gaat onderdeel uitmaken van deze nieuwe gezamenlijke eenheid. De Tweede Kamer zal in 2012 nader over de gezamenlijke Sigint-Cyber eenheid worden geïnformeerd.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)

De MIVD werkt intensief samen met de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). De MIVD levert de NCTV informatie over de veiligheid en het ongestoord functioneren van personen, objecten en diensten waarmee een nationaal belang is gemoeid, zodat de NCTV in voorkomend geval beveiligingsmaatregelen kan nemen om (terroristische) dreigingen tegen te gaan. In 2011 bestond de bijdrage van de MIVD uit het beschikbaar stellen van een groot aantal dreigingsinschattingen. Deze dreigingsinschattingen werden opgesteld voor onder andere bezoeken van bewindslieden en Kamerleden aan missiegebieden in het buitenland. Een ander deel van de dreigingsinschattingen werd opgesteld voor bezoeken van buitenlandse staatshoofden en bewindslieden aan Nederland en over evenementen en bepaalde objecten. Daarnaast heeft de MIVD informatie aangeleverd over de dreiging van internationale terroristische organisaties gericht tegen Nederland en uitgezonden Nederlandse militaire eenheden.

Ook in 2011 heeft de MIVD, naast de AIVD en het Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD), geparticipeerd in het Afstemmingsoverleg Bewaken en Beveiligen (ABB) dat wordt voorgezeten door de plaatsvervangend Coördinator Eenheid Bewaken en Beveiligen van de NCTV. Naast het ABB neemt de MIVD deel aan het Afstemmingsoverleg Bewaking Beveiliging en Alertering (ABBA) dat wordt voorgezeten door de NCTV. De bijdragen van de MIVD aan dit forum bestonden uit dreigingsanalyses over de veertien verschillende vitale sectoren in Nederland.

De MIVD levert voorts structurele bijdragen aan het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en speciale (contra)inlichtingenanalyses en andere (contra)inlichtingenproducten. Het DTN wordt onder verantwoordelijkheid van de NCTV opgesteld in samenwerking met onder andere de MIVD, de AIVD, het KLPD en het Ministerie van Buitenlandse Zaken en verschijnt vier keer per jaar. Het DTN is een globale analyse van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland en Nederlandse belangen in het buitenland ten behoeve van de ambtelijke en politieke leiding en beleidsmakers. Het DTN is een van de belangrijkste strategische beleidsdocumenten op het gebied van terrorisme. In het DTN worden de termen minimaal, beperkt, substantieel en kritiek

gebruikt ter kwalificering van het risico dat Nederland te maken kan krijgen met terroristische aanslagen. In geheel 2011 is het dreigingniveau gelijk gebleven op het niveau “beperkt”.

Contra Terrorisme (CT) Infobox

Evenals de voorgaande jaren heeft de MIVD in 2011 bijgedragen aan de taken van de Contra Terrorisme (CT)-Infobox. De CT-Infobox is een samenwerkingsverband van de AIVD, het KLPD, de IND, de MIVD, de FIOD-ECD, de FIU, de KMar en het OM op het gebied van terrorismebestrijding. De CT-Infobox doet naslag, analyseert gegevens en verstrekt adviezen. In 2011 heeft de MIVD diverse naslagverzoeken van de CT-Infobox behandeld.

CBRN/E

Naast de *Taskforce Counter Improvised Explosive Devices* (C-IED) en de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) participeert de MIVD in de interdepartementale stuurgroep Chemisch, Biologisch, Radiologisch, Nucleair en Explosief (CBRN/E) onder voorzitterschap van de NCTV. In deze stuurgroep wordt op strategisch beleidsniveau sturing gegeven aan de nationale aspecten van CBRN/E en worden internationale ontwikkelingen in beschouwing genomen.

Nationale onderzoeksagenda

In het kader van de nationale onderzoeksagenda participeert de MIVD sinds 2010 in de subarena Terrorisme en Radicalisering. Een groot deel van geïnitieerde projecten in deze subarena is relevant voor de MIVD en biedt een kans om binnen de overheid gezamenlijk projecten te realiseren en gebruik te maken van de expertise van de ketenpartners.

Platform Interceptie Decryptie en Signaalanalyse (PIDS)
Binnen het interdepartementale samenwerkingsverband Platform Interceptie Decryptie en Signaalanalyse (PIDS) wordt onderzoek verricht en worden kennis en expertise uitgewisseld. Ook het afgelopen jaar heeft de MIVD actief deelgenomen aan de werkzaamheden van het PIDS. Door de nationale implementatie van bijvoorbeeld de EU-richtlijn Dataretentie en het toenemend gebruik van vercijferde (internet)communicatie is het van belang dat intensief wordt samengewerkt en onderzoek wordt gedaan.

Platform 13

Platform 13 is een samenwerkingsverband tussen overheid en marktpartijen om efficiënt, effectief en rechtmatig verkeersgegevens uit te wisselen in het kader van de Telecommunicatiewet. Het platform heeft afgelopen jaar een nieuwe samenwerkingsovereenkomst voor de periode 2011 – 2013 afgesloten.

Internationale samenwerking

Internationale samenwerking op het gebied van militaire inlichtingen en veiligheid vindt plaats in bilateraal, multilateraal en/of multinationaal verband en is cruciaal voor de doelmatige opbouw van een informatiepositie. In 2011 zijn bestaande relaties met buitenlandse partners bestendigd en zijn nieuwe relaties opgebouwd ten aanzien van de Afrikaanse regio. Daar is de focus primair gelegd op piraterij en gezagsondermijnende activiteiten in de aangrenzende landen. Ook op het gebied van contraproliferatie en contraterrorisme wordt internationaal samengewerkt en zijn de contacten uitgebreid. Diverse vormen van samenwerking met partners zijn mogelijk. Deze contacten worden onderhouden op basis van Memoranda of *Understanding* (*MoU*) die de basis vormen voor de wijze van informatie-uitwisseling met partnerdiensten. In 2011 is een aantal van deze *MoU's* geactualiseerd en zijn voorbereidingen getroffen om een aantal nieuwe partnerrelaties aan te gaan. Op basis van deze samenwerkingsverbanden, kan informatie snel en adequaat worden uitgewisseld tijdens het optreden van de krijgsmacht in coalitieverband.

Daarnaast wordt ook met partners samengewerkt aan thematische onderwerpen als militaire technologie, terrorismebestrijding en proliferatie van massavernietigingswapens. Ook deze wijze van samenwerking is geborgd in *MoU's*.

In de praktijk wordt op verschillende terreinen informatie uitgewisseld met buitenlandse partners. Om op snelle wijze informatie uit te wisselen, is extra geïnvesteerd in communicatieapparatuur. Naast de in de *MoU* afgesproken uitwisseling van (contra-) inlichtingenproducten kunnen partnerdiensten elkaar (schriftelijk) vragen stellen. Ook in 2011 is gebleken dat frequent bilateraal overleg tussen analisten noodzakelijk is om op adequate wijze de schriftelijk vergaarde informatie te complementeren.

MISWG

De MIVD participeert in de *Multinational Industrial Security Working Group* (MISWG). Dit informele samenwerkingsverband heeft als doel procedures en werkwijzen van de deelnemende landen (inmiddels meer dan dertig) op het gebied van industrieveiligheid op elkaar af te stemmen. De MIVD heeft in 2011 geparticipeerd in de werkgroepen die zich bezig houden met *Cyber security en Cost efficiency*.

ISAF
TF-1

Bilateraal

De MIVD werkt zowel binnen als buiten het NAVO-bondgenootschap samen met buitenlandse partnerdiensten. Dit is noodzakelijk om de eigen informatiepositie te toetsen en te versterken. Iedere partner heeft een eigen profiel en een specifieke informatiepositie. Bij bilaterale samenwerking en informatie-uitwisseling is altijd sprake van wederzijdse belangen.

De primaire partners van de MIVD zijn voornamelijk te vinden onder de NAVO- en EU-bondgenoten en onder coalitiepartners buiten de NAVO. De aandachtsgebieden van de MIVD zijn zeer divers en verschuiven ook in de loop van de tijd, afhankelijk van de aard en prioriteit van de behoeftestellingen waarmee de MIVD wordt geconfronteerd. In 2011 zijn in dat verband nieuwe partners benaderd, waarvan wordt verwacht dat zij een bijdrage kunnen leveren aan het versterken van de informatiepositie. Op thematisch en geopolitiek gebied werkt de MIVD samen met partnerdiensten, internationale organisaties, instituten en instellingen. Het gaat daarbij vooral om het uitwisselen van gegevens om de informatiepositie, met betrekking tot geïdentificeerde aandachtsgebieden te versterken. Ook op het gebied van contraproliferatie en contraterrorisme wordt internationaal samengewerkt.

Multinationaal

De multinationale samenwerking op inlichtingengebied speelt zich vooral af binnen de NAVO en de EU. Hierbij worden inlichtingen op verschillende niveaus gedeeld en wordt beleidsmatig samengewerkt op onder meer het gebied van doctrine en standaardisatie. De samenwerking vindt plaats op zowel strategisch, operationeel als tactisch niveau, maar kent beperkingen in de mate en snelheid van informatie-uitwisseling. De belangrijkste oorzaak is de *third party rule*. Die schrijft als vuistregel voor dat inlichtingendiensten informatie van partners slechts verder mogen verstrekken, wanneer de dienst waarvan de informatie afkomstig is, daarvoor toestemming heeft verleend.

NAVO

Beleidsmatig vindt binnen de NAVO op verschillende niveaus samenwerking plaats. Het *Military Intelligence Committee* (MIC), dat twee keer per jaar bijeenkomt, is het hoogste besluitvormend orgaan op inlichtingenterrein. Het MIC wordt gevormd door de militaire inlichtingendiensten van de NAVO-landen. De directeur MIVD is lid van het MIC. Het MIC neemt zelfstandig beslissingen op het gebied van inlichtingen en veiligheid, maar adviseert ook het Militair Comité van de NAVO over te nemen besluiten. In de vergadering komen vooral onderwerpen aan de orde op het gebied van de verbetering van de uitwisseling van inlichtingen of de verbetering van de inlichtingenondersteuning van operaties. Ook worden er studies geïnitieerd en toekomstverkenningen uitgevoerd. In 2011 heeft de MIVD actief de initiatieven gesteund om het NAVO-inlichtingenproces verder te stroomlijnen. Daarnaast nam de MIVD deel aan verschillende NAVO-werkgroepen en -overlegfora op het gebied van inlichtingen en veiligheid en schreef de dienst mee aan diverse strategische NAVO-inlichtingenproducten.

In 2011 is als gevolg van de herstructurering van de NAVO voor de eerste keer in de geschiedenis een gezamenlijk militair en civiel inlichtingendocument opgesteld. Onder verantwoordelijkheid van het MIC en de *Civil Intelligence Community* (CIC) is gewerkt aan een *Joint Threat Assesment* ten behoeve van de Noord-Atlantische Raad. De Nederlandse bijdrage is het gezamenlijke product van de MIVD en de AIVD.

BICES

Binnen de NAVO worden inlichtingen uitgewisseld via het speciaal daarvoor ontworpen gerubriceerde computernetwerk BICES. Dit netwerk maakt uitwisseling van inlichtingen mogelijk tussen de MIVD en het NAVO-hoofdkwartier, tussen de MIVD en de diensten van de overige NAVO-landen en tussen de operationele hoofdkwartieren in de inzetgebieden. Inmiddels is BICES aangemerkt als *Minimum Military Requirement* en daarmee is het een randvoorwaarde bij het plannen en uitvoeren van missies. De *NATO BICES Agency* (NBA) zal mede door de Nederlandse inspanningen in de afgelopen jaren als zelfstandige organisatie blijven bestaan. De nieuwe naam wordt BICES Group (BGX).

IFC

Bij de inlichtingenondersteuning van missies en operaties, speelt het *Intelligence Fusion Center* (IFC) te Molesworth, Verenigd Koninkrijk, een belangrijke rol. Het IFC werd in 2007 opgericht ter ondersteuning van NAVO-operaties. Ruim 200 medewerkers - in hoofdzaak analisten en databewerkers - uit zesentwintig NAVO-landen, waaronder Nederland, werken aan strategische, operationele en tactische inlichtingenproducten. In 2011 heeft de MIVD bijgedragen aan de inlichtingenondersteuning vanuit het IFC.

Europese Unie

Ten behoeve van de inlichtingenondersteuning van EU-missies vindt uitwisseling van inlichtingen plaats met de *Intelligence Division* van de Militaire Staf van de EU (EUMS). Zo nodig levert de MIVD medewerkers voor de operationele hoofdkwartieren van de EU. Daarnaast werkt de dienst samen met het *EU Situation Centre* (EU SITCEN), het *European Satellite Centre* (EUSC) en het *European Defence Agency* (EDA). Wegens de toename van het aantal EU-missies, zowel militair als civiel, neemt de vraag toe van EUMS naar inlichtingen- en veiligheidsproducten van de MIVD en collega-diensten.

Binnen de EU wordt binnen het *Intelligence Directors Conclave* (IDC) beleidsoverleg gevoerd over de verbetering van de samenwerking en de inlichtingenondersteuning van EU-missies. Naar aanleiding van het Verdrag van Lissabon is in 2010 een Hoge Vertegenwoordiger (HV), aangesteld die verantwoordelijk is voor het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid. Deze HV wordt ondersteund door de Europese *External Action Service* (EEAS), waar de *EU Military Staff* (EUMS) onderdeel van uitmaakt. In 2011 is de betrokkenheid van de inlichtingendivisie bij de werkzaamheden van EEAS geïntensiveerd. Vanwege het brede aandachtsgebied van de HV en het gebrek aan eigen inlichtingenmiddelen is de EUMS sterk afhankelijk van de bijdragen van de I&V-diensten van de lidstaten.

De MIVD participeert in het *Project Team Intelligence* van het EDA. Dit team is onderdeel van het *Capability Directorate,* bedoeld om de Europese defensiecapaciteiten te verbeteren voor operaties in het kader van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid. In het projectteam wordt de voortgang gevolgd van de verschillende EDA-projecten.

LM-14-42

Hoofdstuk 9 | Bedrijfsvoering

Dit hoofdstuk geeft aan waar de focus van de bedrijfsvoering ondersteunende processen en middelen, ten aanzien van Personeel, Informatie, Organisatie, Financiën, Aanschaf, Communicatie en Huisvesting (de zogenaamde PIOFACH factoren) in het afgelopen jaar lag, in hoeverre deze conform het Jaarplan zijn gerealiseerd en wat de speerpunten voor volgend jaar zijn.

In 2011 lag de focus van de bedrijfsvoering op de bouw van een nieuw rekencentrum, de accreditatie van de ICT infrastructuur, de ontwikkeling van productieondersteunende systemen, de sourcing van het technisch beheer en de uitwerking van de beleidsrichtlijnen, blauwdrukken en opgelegde bezuinigingen.

Het merendeel van deze speerpunten verloopt volgens plan maar het project ICT Governance is in afwachting van de reorganisatie tijdelijk stilgezet. Uitgangspunt van de blauwdruk ICT voor het vormgeven van de reorganisatie is namelijk het centraliseren van de ondersteunende activiteiten. Voor de MIVD betekent dit dat, zodra aan de voorwaarden wordt voldaan, een deel van de ICT- en IV-ondersteuning wordt overgedragen. In 2011 is de regievoering op de IV en ICT in beperkte mate verbeterd. In verdere afwachting van de defensiebrede reorganisatie en de mogelijke consequenties daarvan voor de MIVD zal dit traject worden voortgezet in 2012.

Personeel

Personele Bezetting

Op 31 december 2011 had de MIVD 962,1 functies ter beschikking, waaronder 38 tijdelijke functies ter ondersteuning van militaire operaties. Van het totaal aantal beschikbare functies waren er 790,9 gevuld. Dit komt overeen met een vullingspercentage van 82%. In 2011 was de Bestuursstaf en daarmee dus ook de MIVD, conform de Personele Sturingsaanwijzing van de PSG, gehouden aan een vastgesteld personeelsvolume (absolute aantallen). Functies mochten alleen worden gevuld volgens het “1 uit – 1 in” principe. Daarnaast was externe werving niet toegestaan. Vanwege het lange selectietraject (inclusief VGB-traject) is het niet altijd gelukt om een nieuwe interne medewerker te hebben geworven voordat de zittende medewerker vertrok. Dit heeft mede geleid tot een daling van het vullingspercentage ten opzichte van 2010. Er werd bij de vulling van vacatures steeds rekening gehouden met de defensiebrede bezuinigingsmaatregelen en de toekomstige organisatie.

Uitzendingen

De MIVD heeft in 2011 aan diverse missies ondersteunende teams en individuele medewerkers geleverd. Er zijn in totaal 98 medewerkers van de MIVD naar verschillende gebieden uitgezonden, met als automatisch gevolg dat de niet-beschikbaarheid voor de reguliere inlichtingenfuncties het

afgelopen jaar aanzienlijk is geweest. Dit heeft mede tot een aanpassing van de geplande productie geleid maar door prioritering geen gevolgen gehad voor de realisatie van de ongeplande, acute behoeften.

Medezeggenschap

De Medezeggenschapscommissie (MC) heeft in reactie op het werkbelevingsonderzoek Picture II de directie ondermeer gevraagd aandacht te besteden aan de werkdruk binnen de MIVD. Mede naar aanleiding van het Picture II werkbelevingsonderzoek uit 2010 is binnen alle afdelingen van de MIVD geïnventariseerd op welke wijze de onderwerpen werksfeer, opleidingen, communicatie en leidinggeven kunnen worden verbeterd. Veel verbeterpunten zijn inmiddels geïmplementeerd. Met behulp van het Picture III onderzoek dat begin 2012 wordt uitgevoerd, kunnen de resultaten van de doorgevoerde verbeteringen worden getoetst. Daarom hecht de MC aan het periodiek meten van de werkbeleving binnen de MIVD. De MC is vooral geïnteresseerd in de ontwikkeling ten aanzien van werkdruk. De MC verwacht dat de bezuinigingen een negatieve invloed zullen hebben op de werkdruk. Immers het werk zal met minder mensen moeten worden uitgevoerd.

In 2011 is de inzet van Sigint door de CTIVD geëvalueerd. Hier heeft de MC een reactie op gegeven en heeft met de OR van de AIVD gesproken over de oprichting van de gezamenlijke Sigint/Cyber-eenheid.

De samenwerking met de AIVD en de bezuinigingen binnen de MIVD zijn speerpunten voor de MC in 2012.

Personeelszorg

In 2011 is er structureel een Sociaal Medisch Team (SMT) ingesteld om een goede begeleiding van de (langdurig) zieken te waarborgen. Ook voor 2012 staan deze SMT's gepland. Het ziekteverzuimpercentage MIVD over 2011 was 4,2%.

Het percentage gehouden functioneringsgesprekken is ten opzichte van 2010 nagenoeg gelijk gebleven, namelijk 46%. Er zijn in 2011 379 gesprekken gevoerd. Het cluster P&O-advies MIVD is in 2011 verder geoptimaliseerd door fulltime P&O-adviseurs aan afdelingen toe te wijzen. De overdracht van bepaalde P&O-processen naar het DCHR is op een juiste en zorgvuldige wijze verlopen. Door de inrichting van een speciale unit voor de MIVD is het voor alle personeelsleden mogelijk om de persoonsgebonden P&O-vragen bij het DCHR te stellen. Steeds meer MIVD'ers weten dit loket te vinden.

Bij de MIVD zijn momenteel drie vertrouwenspersonen werkzaam. Ieder personeelslid dat te maken krijgt met ongewenst sociaal gedrag kan voor een vertrouwelijk gesprek terecht bij een van deze functionarissen. Op een enkeling na gaat het hier altijd om MIVD-personeel. In 2011 hebben de vertrouwenspersonen de buitenlocaties van de MIVD bezocht om ook daar hun bestaan onder de aandacht te brengen. De hoeveelheid en soort meldingen worden door de vertrouwenspersonen anoniem geregistreerd en hiervan wordt opgave gedaan aan de Centraal Adviseur Integriteit Defensie (CAID) van de Bestuursstaf.

Integrale veiligheid

In 2011 hebben zich binnen de MIVD weinig incidenten op het gebied van de integrale veiligheid voorgedaan. Het betrof voornamelijk incidenten op het gebied van informatiebeveiliging. Omdat ieder incident er een teveel is zijn er in 2011 bewustwordingssessies gehouden waaraan circa 80% van de medewerkers heeft deelgenomen. Binnen deze sessies is veel aandacht besteed aan cyber, vriendennetwerken en de onveiligheid van smartphones.

Informatie

ICT-beheer

Het Bureau Informatie Communicatie Technologie (ICT) is ingericht om het technisch beheer uit te voeren van de hoog gerubriceerde ICT-infrastructuur van de MIVD. De ambitie van de MIVD en interne en externe ontwikkelingen maken wijzigingen van de ICT-infrastructuur noodzakelijk. Door de vacaturestop heeft BICT vooralsnog alleen binnen Defensie kunnen werven en heeft dat nog niet geleid tot de gewenste capaciteit. Daarom zijn er nog steeds vacatures en is de MIVD het afgelopen jaar afhankelijk geweest van (extra) inhuur.

Een van de vele wijzigingen die zijn uitgevoerd zijn beveiligde verbindingen met diverse locaties in binnen- en buitenland. Het betrof onder meer de opbouw van de ICT-infrastructuur in Afghanistan en hooggerubriceerde netwerken voor diverse schepen. Ook zijn diverse geautomatiseerde koppelingen tussen netwerken vernieuwd. Tevens is er een nieuwe internetomgeving opgezet en is de ICT-infrastructuur stabieler en toekomstvaster gemaakt.

Documentaire informatievoorziening

In 2011 zijn – afgezien van de veiligheidsonderzoeken - circa 25.000 documenten door de MIVD in behandeling genomen of opgesteld. Een veelvoud hiervan is ontvangen of verzonden in de vorm van email en andere digitale bestandsvormen. Op basis van de ervaring in het gebruik van XPostWeb voor de digitale informatiestroom tussen de MIVD en de Bestuursstaf, is een project geïnitieerd om in 2012 dit systeem ook voor de interne poststromen te gebruiken.

Digitalisering

Op basis van de ervaringen met het *workflow*management¬systeem voor veiligheids¬onderzoeken (Aeolus) is bij de afdeling Contra-Inlichtingen en Veiligheid dit systeem uitgebreid naar andere processen. Het project Aeolus zal verder worden vervolmaakt en zal de inrichting van de systemen die Aeolus ondersteunen in 2012 worden gecontinueerd. Het digitaliseren van dossiers is een belangrijk onderdeel van het project.

Archieven

Door het niet beschikbaar zijn van financiële middelen heeft het beschrijven van de archieven door de Doc-Direkt in 2011 nagenoeg stilgelegen. De resterende werkzaamheden worden onder de afspraken gebracht die binnen het ministerie op centraal niveau met Doc-Direkt zijn gemaakt. In 2012 wordt daarmee begonnen.

Om de impasse te doorbreken waarin de vaststelling van een selectielijst voor de MIVD sinds 2003 in verkeert, is een plan van aanpak geschreven om in 2011-2016 tot concrete resultaten te komen. Onderdeel daarvan is de opzet om mee te liften met het Generieke Selectie Document van het ministerie, waardoor al in 2012 voortgang kan worden geboekt.

Organisatie

Beleidsbrief Defensie

In 2011 heeft de MIVD geparticipeerd in diverse reorganisatiewerkverbanden. Ook de MIVD staat aan het begin van een omvangrijke reorganisatie die alle medewerkers raakt. De MIVD mag op 1 januari 2016 maximaal 791 functies omvatten en dient te voldoen aan de oplegde formatieopbouw die in het kader van de Numerus Fixus is opgelegd. Dit is een reductie van 16,4% ten opzichte van de beoogde omvang aan de hand van het rapport “Dessens”. Het aantal is exclusief de beoogde intensivering op het gebied van cyber met 55 functies. Daarnaast worden diverse ondersteunende taken, inclusief personeel, weggehaald bij de MIVD en gecentraliseerd binnen Defensie waarbij uiteraard rekening wordt gehouden met de noodzakelijke veiligheidsaspecten die de MIVD conform de Wiv2002 dient te verzekeren. Er zijn dan ook ingrijpende en pijnlijke keuzes gemaakt, waarbij primaire taken zoveel als mogelijk worden ontzien, maar wel worden geraakt. Deze worden nu binnen de MIVD uitgewerkt in twee reorganisatietrajecten. Het eerste reorganisatietraject dient per

1 januari 2013 te zijn afgerond. Het tweede traject wordt in 2014 opgestart en dient ultimo 1 januari 2016 te zijn afgerond. Voor deze fasering is gekozen omdat diverse randvoorwaardelijke investeringsprojecten, net zijn opgestart of nog moeten worden opgestart. Ook de resultaten van de Sigint-Cyber samenwerking met de AIVD worden in de tweede fase verwerkt.

Financiën

Naast het Jaarplan MIVD - waarin de aandachtsgebieden van de MIVD worden beschreven - wordt jaarlijks het meerjarige Activiteitenplan & Begroting opgesteld, met daarin de te bereiken interne doelstellingen en de daarvoor benodigde activiteiten en middelen. Het Activiteitenplan is één van de belangrijke (stuur)instrumenten waarmee de MIVD invulling geeft aan de Beleid-, Plan- en Begrotingscyclus (BPB-cyclus) van Defensie.

Onderstaande tabel geeft de realisatie van de begroting van de MIVD in 2011 weer. Daarin laat de personele exploitatie een lichte daling zien tov 2010 vanwege de lagere vullingsgraad. De materiële exploitatie laat daarentegen een lichte stijging zien ten opzichte van vorig jaar en is meer in lijn gebracht met de werkelijke kosten. De investeringen vertonen tot slot een dalende trend in lijn met de beleidsrichtlijn om de bandbreedte te reduceren en voor de kapitaalintensieve projecten aan te sluiten op de BPB-cyclus van Defensie. De totale begroting is ten opzichte van 2010 nagenoeg onveranderd.

Realisatie 2011	Bedragen	Percentage
Personele uitgaven	55.600.000	66,0%
Materiële uitgaven	16.900.000	20,1%
Investeringen	5.500.000	6,5%
Geheime uitgaven	6.200.000	7,4%
Totaal	**84.200.000**	

Aanschaf

Materieelbeheer

De MIVD werkt in de geest van het Voorschrift Materieelbeheer Defensie dat door de Defensie Materieel Organisatie is voorgeschreven. In de door Bureau Onderzoeken Interne Beheersing (OIB) uitgevoerde audits wordt geconcludeerd dat de MIVD in 2011 het materieelbeheer goed ter hand heeft genomen en dat in 2011 vorderingen zijn gemaakt. In het najaar van 2011 is begonnen met het verkennen van het gebruik van de Monitor Materieelbeheer als instrument voor de besturing van het materieelbeheer. In 2012 zal deze monitor als besturingsmiddel worden gehanteerd.

Huisvesting

De restpunten met betrekking tot de beveiliging van het satellietgrondstation in Burum zijn nagenoeg afgerond. Er is geïnvesteerd in beveiligingsmaatregelen voor de locaties Eibergen en Burum. In gebouw 32 op de Frederikkazerne is geïnvesteerd in de gebouwgebonden installaties. De opdracht is gegeven voor de bouw van een nieuw datacenter op de Frederikkazerne. De geplande oplevering van het gebouw zal eind 2012 plaatsvinden, in gebruik name is begin 2013 voorzien. Dit is randvoorwaardelijk voor de nieuwe SIGINT productieomgeving.

Hoofdstuk 10 | Toezicht en Verantwoording

De MIVD mag, conform de Wiv 2002, bijzondere bevoegdheden inzetten. Omdat deze bevoegdheden veelal de privésfeer aantasten, is het belangrijk dat de dienst verantwoording aflegt over het handelen. Dit is op diverse niveaus georganiseerd.

Verantwoordelijkheid

De minister van Defensie draagt politieke verantwoordelijkheid voor het functioneren van de MIVD en legt daarover verantwoording af aan het parlement. De directeur MIVD rapporteert aan de minister van Defensie. De minister legt zo veel mogelijk in het openbaar verantwoording af, gegeven de kaders waarbinnen geheimhouding is vereist. De minister informeert de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) over vertrouwelijke informatie.

De minister-president heeft een coördinerende taak op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Jaarlijks worden door de minister-president in het kader van de inlichtingentaak buitenland (e-taak) onderwerpen en aandachtsgebieden van onderzoek aangewezen, waarnaar de diensten onderzoek verrichten. De opdracht tot het uitvoeren van onderzoek is beschreven in een openbaar Aanwijzingsbesluit Buitenland. Het besluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant. De gedetailleerde invulling van de taakopdracht is opgenomen in een geheime bijlage en is niet openbaar. De inlichtingen- en veiligheidsbehoefte van Defensie (IVD) wordt opgesteld door de Commandant der Strijdkrachten (CDS). Hierin worden de behoeften van andere defensieonderdelen integraal meegenomen.

De MIVD stelt op basis van het Aanwijzingsbesluit Buitenland en de IVD een jaarplan op. De directeur MIVD levert een bijdrage aan de parlementaire toetsing door in het openbaar Jaarverslag – binnen de beperkingen van de wet - verantwoording af te leggen over de realisatie van het Jaarplan MIVD en een vooruitblik op het komende jaar te bieden. Het Jaarplan MIVD en het Jaarplan van de AIVD worden onderling afgestemd en vastgesteld in de Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV), een onderraad van de ministerraad. Tevens worden de jaarplannen van de beide diensten aangeboden aan de Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (CIVD).

Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV)

De RIV is een onderraad van de Ministerraad. De RIV bespreekt onder leiding van de minister-president onderwerpen die betrekking hebben op inlichtingen- en veiligheidsvraagstukken. De minister van Defensie is lid van de RIV. Indien de onderwerpen van bespreking in de RIV inlichtingen- en veiligheidsaspecten betreffen, worden deze voorbereid in het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN), en het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT) als het terrorisme betreft.

In 2011 zijn onder andere besproken de jaarplannen 2012 van de MIVD en de AIVD, de aanwijzing van onderwerpen in het kader van de buitenlandtaak van de diensten, de rapportages over de uitvoering van deze taak en de inhoudelijke bevindingen. Ook het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en de beleidsimplicaties daarvan werden in de Raad besproken. Het Nationaal Inlichtingenbeeld (NIB), een gezamenlijk product van de MIVD en AIVD kwam regelmatig aan de orde. De RIV wordt door de minister van Defensie en de directeur MIVD geïnformeerd over de (veiligheids)situatie in de inzetgebieden van de krijgsmacht. De veiligheidssituatie in Afghanistan en de Hoorn van Afrika, de bestrijding van piraterij en de ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden Oosten zijn onder andere behandeld. Daarnaast werd de RIV regelmatig geïnformeerd over de verspreiding van massavernietigingswapens.

Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN)

Het CVIN is één van de twee voorportalen voor de RIV waarin de onderwerpen worden voorbereid die in de RIV aan de orde komen. Het CVIN staat onder leiding van de coördinator voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, tevens secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken. De directeur MIVD en het hoofd AIVD zijn - onder anderen - lid van het CVIN.

Gezamenlijke Committee Terrorismebestrijding (GCT)

In het GCT komen al die zaken aan de orde die specifiek betrekking hebben op terrorisme en de bestrijding daarvan. Het GCT komt iedere maand bijeen en wordt voorgezeten door de Nationaal Coördinator Terrorisme en veiligheid (NCTV). Daarbij wordt het dreigingsbeeld (DTN), opgesteld en behandeld onder verantwoordelijkheid van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding. Het DTN is een product waar de MIVD een bijdrage aan levert.

Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD)

De CIVD van de Tweede Kamer der Staten Generaal is het parlementaire orgaan waar de minister vertrouwelijke informatie van de diensten aan kan verstrekken. De CIVD bestaat uit de fractievoorzitters van partijen uit de Tweede Kamer. Eventuele afsplitsingen van partijen maken geen deel uit van de CIVD. De CIVD brengt over haar werkzaamheden verslag uit aan de Tweede Kamer. Dit schriftelijk verslag bestaat uit een openbaar deel en een gerubriceerd deel. De CIVD vergadert regelmatig met de minister van Defensie, waarbij ook de directeur van de MIVD aanwezig is. Het

gerubriceerde jaarverslag van de MIVD is een vast onderwerp van overleg, evenals de veiligheidssituatie met betrekking tot crisisbeheersingsoperaties waaraan de krijgsmacht deelneemt. De operatie in Afghanistan was in dat verband ook in 2011 een belangrijk onderwerp, naast de situatie in de Hoorn van Afrika, piraterij en de onrusten in Noord-Afrika en het Midden Oosten kwamen aan de orde. De verspreiding van massavernietigingswapens en de dreigingen vanuit cyber zijn eveneens behandeld.

Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)

De CTIVD is een onafhankelijke commissie die is belast met het toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering door de diensten van de Wiv 2002 en de Wvo. De CTIVD bestaat uit drie leden en wordt ondersteund door een ambtelijk secretaris en een staf van onderzoekers. In het kader van de toezichthoudende taak verricht de CTIVD onderzoeken en brengt hierover rapporten uit. De rapporten worden door de minister van Defensie, voorzien van zijn reactie, aan het parlement aangeboden. Het openbare gedeelte wordt aangeboden aan de beide Kamers der Staten-Generaal. Het gerubriceerde gedeelte wordt aangeboden aan de CIVD. De CTIVD treedt tevens op als onafhankelijk adviseur bij de behandeling en beoordeling van klachten over het (vermeend) optreden van de MIVD.

In 2011 heeft de CTIVD met betrekking tot de MIVD drie toezichtsrapporten vastgesteld. Het betreft een onderzoek naar de rol van de MIVD en de AIVD bij een evacuatiemissie in Libië (toezichtsrapport CTIVD nr. 27). Een belangrijke constatering van de CTIVD is dat de activiteiten van de MIVD voldoen aan de eisen van wet- en regelgeving. Wel heeft de CTIVD enkele procedurele tekortkomingen geconstateerd bij de inzet van bijzondere bevoegdheden door de MIVD alsmede aanbevelingen gedaan met betrekking tot de samenwerking en coördinatie tussen MIVD en AIVD. De door de CTIVD gedane aanbevelingen zijn door de minister van Defensie overgenomen.

Daarnaast heeft de CTIVD onderzoek verricht naar de inzet van Sigint door de MIVD (toezichtsrapport CTIVD nr. 28). De CTIVD heeft gekozen voor een kaderstellend rapport en concludeert dat op een aantal terreinen de wettelijke regeling ten aanzien van de bevoegdheden van de MIVD niet overeenkomt of zelfs op gespannen voet staat met de praktijk van de MIVD. De CTIVD geeft in overweging te bezien of, met inachtneming van de privacybescherming, aan de MIVD (en AIVD) ruimere bevoegdheden kunnen worden toegekend die beter aansluiten op de gewenste praktijk. Binnen de MIVD zijn inmiddels alle aanbevelingen van de CTIVD op projectmatige wijze in behandeling genomen waarbij het streven er op is gericht zo spoedig mogelijk te komen tot een werkwijze die in lijn is met de door de CTIVD geschetste kaders en die tevens waarborgen biedt voor een doeltreffende taakuitvoering door de MIVD. In dit proces wordt intensief samengewerkt met de AIVD en zal de CTIVD nauw betrokken worden. Tot slot heeft de CTIVD onderzoek verricht naar de uitvoering van eerdere aanbevelingen van de CTIVD (toezichtsrapport CTIVD nr. 30a). De CTIVD concludeert dat aan het merendeel van de aanbevelingen van de CTIVD is voldaan dan wel de aanbevelingen zijn komen te vervallen.

In 2011 had de CTIVD verder nog in onderzoek de rechtmatigheid van de samenwerking van de MIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de door de MIVD in de periode 2006-2011 uitgebrachte ambtsberichten. De toezichtsrapporten betreffende deze onderzoeken worden in 2012 verwacht.

In de Wiv 2002 is een notificatieverplichting opgenomen. Deze verplichting houdt in dat vijf jaar na beëindiging van bepaalde bijzondere bevoegdheden wordt onderzocht of daarvan verslag kan worden uitgebracht aan de persoon ten aanzien van wie de bevoegdheid is uitgeoefend. In 2011 heeft het notificatieonderzoek niet geleid tot het uitbrengen van een notificatieverslag. De CTIVD wordt over de uitvoering van de notificatieverplichting geïnformeerd.

Verzoek om kennisneming

In 2011 is gebruik gemaakt van de in de Wiv 2002 bepaalde mogelijkheid kennis te kunnen nemen van eventueel bij de MIVD vastgelegde gegevens. Uitsluitend informatie die niet langer actueel is voor de taakuitvoering van de MIVD komt voor verstrekking in aanmerking. Niet-actuele gegevens worden echter niet verstrekt indien daarmee bronnen en werkwijzen van de MIVD (kunnen) worden onthuld. Voorts worden persoonsgegevens van derden alleen verstrekt wanneer sprake is van overleden familieleden in de eerste graad.

Eind 2010 waren nog zes verzoeken om kennisneming in behandeling. Die zijn in 2011 afgehandeld. Daarnaast heeft de MIVD in 2011 achttien verzoeken om kennisneming ontvangen waarvan eind 2011 nog acht verzoeken in behandeling waren. Van deze inzageverzoeken hadden drie betrekking op eventueel aanwezige gegevens van de verzoeker zelf en drie inzageverzoeken betroffen gegevens van overleden familieleden. De overige inzageverzoeken, twaalf in totaal, hadden betrekking op diverse bestuurlijke aangelegenheden. In 2011 zijn geen bezwaar- of beroepschriften ingediend tegen eerder genomen besluiten op verzoeken om kennisneming.

Het aantal verzoeken om kennisneming is ten opzichte van 2010 ongeveer gelijk gebleven. Wel is er daarbinnen een lichte stijging waar te nemen in het aantal verzoeken om kennisneming van bestuurlijke aangelegenheden.

Klachten

Met een klacht over (vermeend) optreden van de MIVD kan men zich richten tot de minister van Defensie. Bij de behandeling van de klacht heeft de CTIVD een adviserende rol. Indien een klager zich niet kan vinden in de afhandeling van de klacht door de minister van Defensie kan hij zich vervolgens wenden tot de nationale ombudsman.

In 2011 heeft de minister van defensie twee klachten ontvangen. Beide klachten hadden betrekking op de duur van een uitgevoerd veiligheidsonderzoek en zijn schriftelijk afgedaan. Daarnaast is één klacht neergelegd bij de nationale ombudsman. Dit betrof eveneens de duur van een ingesteld veiligheidsonderzoek. Aangezien kort na het indienen van de klacht een besluit in het kader van dit veiligheidsonderzoek werd genomen, is de klacht niet in behandeling genomen door de nationale ombudsman.

In 2011 zijn aan de CTIVD geen klachten doorgezonden in het kader van haar adviserende taak.

Jaarverslag

De minister van Defensie stuurt elk jaar vóór 1 mei het openbare jaarverslag van de MIVD aan het parlement en de CTIVD. In dit jaarverslag legt de minister verantwoording af over de aandachtsgebieden waarop de MIVD haar activiteiten in het afgelopen jaar heeft gericht en de aandachtsgebieden waarop de dienst de activiteiten in het lopende jaar zal richten.

Dit jaarverslag is afgesloten op 12 april 2012.

MICROTECNICA
TORINO
ITALY